

RIIGIKOGU

IV koosseis.

IX istungjärk.

235. koosolek.

22. märtsil 1932.

Sisu:

1. Krediidasutiste seadus — II lugemisel.
2. Krediidasutiste seaduse elluviimise seadus — II lugemisel.
3. Tariifi nõukogu seaduse muutmise seadus — II lugemisel.
4. Maksustamiskorralduse seaduse maksmapanemise seaduse täiendamise seadus — II lugemisel.
5. Kinnisvarade enampakkumise asjus Tsiviilkohtupidamise seaduse muutmise seadus — II lugemisel.
6. Riigi 1930/1931. a. eelarve täitmise ning kassa aruande ja riigikassa bilansi kinnitamise seadus — I lugemisel.
7. Põllupidajate võlgade korraldamise seadus — I lugemisel.
8. Lennuvarustuse muretsemise ja krediidimääramise seaduse muutmise seadus — I lugemisel.
9. Tulumaksuseaduse § 91 muutmise seadus — I lugemisel.
10. Trahteriäride liikide täiendamise ja omavalitsustele trahterimaksu tulude kindlustamise seaduse muutmise seadus — I lugemisel.
11. Eesti Vabariigi Põhiseaduse muutmise seaduse komisjoni esitis Eesti Vabariigi Põhiseaduse muutmise seaduse kohta.
12. Koosoleku lõpetamine ja järgmise koosoleku määramine.

Koosoleku avab teine abiesimees **R. Penno** kell 18.20 min.

Sekretäri kohal sekretär **A. Schulbach**.

1. Krediidasutiste seadus — II lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja **M. Pung**.

Juhataja: Selle seaduseelnõu arutamisel jääb ära paragrahvide teksti ettekandmine ja arutamine sünnib peatükkide viisi.

Pealkiri ja I peatükk — §§ 1—4 — võetakse vastu.

(II peatükk §§ 5—42.)

A. Jõeäär: Panen ette, § 9 punkt 2 lit. b) kustutada.

Kui see ettepanek peaks tagasi lükatama, siis panen ette, § 9 punkt 2 lit. b) lõppu juurde lisada: „kuni ühe kümnendikuni põhi- ja tagavarakapitalist“.

See piiraks vekslitega kindlustatud kontokorrent-laenude kogusummat kuni ühe kümnendikuni põhi- ja tagavarakapitalist.

Edasi teen ettepaneku,

§ 9 punkt 4 võtta teine lause järgmiselt: „Väljaantud garantiikirjade ja p. 3 ettenähtud vekslite kogusumma ei või ületada kolme neljandikku panga põhi- ja tagavarakapitalist.“

Punkt 3. on ette nähtud aktsepteeritud vekslid, need on samad garantiikohustused ja nende kogusumma peaks arvestatud saama.

§ 19 kohta teen ettepaneku,

kustutada teine lõige, mis õiguse annab nõukogudele teha erandeid § 19 nõuetest.

K. Baars: Meie seaduseandlus on pikemat aega ühistegelikke asutusi enam soodustanud aktsiaseltside, osäühisuste ja eraettevõtete ees. Uue seadusega on see tendents vähenenud, kuid ka uues seaduses on selle tendentsi poole kalduvaid määrusi. Mina ei taha puudutada teisi eesõigusi, mis siin on antud ühistegelikkudele asutustele, kuid soovin näha ainult üht parandust, ja nimelt seda, et sisse võetaks § 17 juures seesama tingimine, mis § 64 juures on ette nähtud. Ühistegelistel asutustel on antud võimalus hoiusummasid vastu võtta teatud tingimustel, et hoiuleandja surma puhul hoiusumma antakse välja teatud isikule. Aktsiapankadele ja kommertspankadele niisuguseid õigusi antud ei ole. Võib-olla et Tallinnas selleks tarvidust ei ole, aga väikeste linnade suhtes on tarvilik sarnane tingimine seadusesse võtta. Teen ettepaneku,

§ 17 täiendada uue lõikega: Hoiuleandmise lepingud võivad sisaldada korralduse, et hoiuleandja surma puhul hoiusumma makstakse välja ülesantud isikule.

Aruandja M. Pung (lõpusõna): § 9 punkt 2 lit. a järgi on kommertsbankade õigus laenusid anda kontokorrent-arvete põhjal vekslite ja tähtajaliste äriliste kohustuste kindlustusel, kui nende järgi vastutavad vähemalt kaks maksujoolist isikut. Selle normi järgi toimetavad krediitasutised oma operatsioone vekslite vastuvõtmisel täiesti samadel alustel, kui vekslite diskonteerimisel. Sellepärast ei ole põhjust ära keelata kontokorrent-arvete kindlustamiseks vastu võtta vekslid. Ühtlasi ei ole põhjust piirata kontokorrent-arvete kindlustamiseks vastuvõetud vekslite summat. Kui meie peaksime järjekindlad olema selle paranduse-ettepaneku mõttes, siis peaksime ka vekslite diskonteerimist üldiselt piirama teatava määraga. Seda pole aga mõeldud teha, ja et vekslite kindlustusel avatud kontokorrent-arved ei ole senise praktika järgi pankadele kahju toonud peale üksikute kuritarvituste, mida käesolev seadus kõrvaldada ei suuda, siis pole ka põhjust siin kontokorrent-arvete kindlustuseks pankadel vekslid mitte vastu võtta lasta. See küsimus on põhjalikult üldkomisjonis läbi kaalutud, ja seal sai juba vastav paranduse-ettepanek tehtud, kuid see sai tagasi lükatud. Seepärast ei saa mina selle paranduse-ettepanekuga ühineda.

Mis puutub § 9 p. 4 muutmisesse, siis paranduse-ettepanek taotleb seda sihti, et ühtlasi garantiikirjade summaga saaks arvesse võetud ka vekslite aktsepteerimine ja vastutuspealkirjade andmine vekslil. Vekslite aktsepteerimine ja vastutuspealkirjade andmine vekslitele pole aga meie pangaasjanduses nii suureulatuslikud operatsioonid, mis isesugust kitsendust tarvitsaksid, ja seepärast pole tarvis seda vekslite aktsepteerimist ja vastutuspealkirjade andmist piirata isesuguse määrusega. Ka see küsimus oli põhjalikult arutamisel üldkomisjonis, ja see küsimus sai niimoodi otsustatud, nagu valitsuse eelnõus ette nähtud.

Edasi, mis puutub paranduse-ettepanekusse § 19 juurde, mille järgi tuleks teine lõige kustutada, siis ka sellega ei saa komisjoni nimel ühineda. Selle teise lõike järgi panga nõukogu üksmeelse otsusega võib selle paragrahvi eeskirjadest erilistel juhtumistel teha erandeid üksikutele klientidele, teatades sellest krediitasutiste inspektorile. See määrus käib selle kohta, et ühe kliendi kohustused ei tohi ületada $\frac{1}{5}$ panga tagavara- ja põhikapitalist. Peale selle võttis üldkomisjon siin veel nisuguse kitsenduse vastu, et Majanduseministril on

õigus nende erandite tegemist piirata või koguni ära keelata. Tähendab, see võimalus, mida tahavad kätte saada paranduse-ettepaneku tegijad, on juba antud Majanduseministrile, ja kui Majanduseminister näeb, et erandeid ei ole tarvis, siis võib ta neid ära keelata. Sellepärast ettepanekuga ei saa ühineda.

Härra Baars'i poolt tehtud paranduse-ettepanek § 7 kohta sisaldab sedasama määrust, mis § 64 põhjal kuulub ühistegelikkudele krediidasutistele. See küsimus ei ole arutamisel olnud üldkomisjonis sisuliselt, ja sellepärast ei ole minul kui komisjoni esindajal võimalust seisukohta võtta.

Juhataja: Ma hääletan ettepanekud paragrahvide järjekorras. Kõigepealt on rkl. Jõeääre ettepanek, kustutada § 9 punkt 2 lit. b). Kui see ettepanek tagasi lükatakse, siis on rkl. Jõeäärelt lit. b) kohta teine ettepanek.

Ma hääletan positiivselt. Hääletamisele tuleb § 9 punkt 2 lit. b). (Hääletatakse.) § 9 punkt 2 lit. b) on vastu võetud.

Panen hääletamisele rkl. Jõeääre teise ettepaneku § 9 punkt 2 lit. b) kohta. (Hääletatakse.) Ettepanek on tagasi lükatud.

Panen hääletamisele rkl. Jõeääre ettepaneku § 9 punkt 4 kohta. (Hääletatakse.) Ettepanek on tagasi lükatud.

Panen hääletamisele rkl. Baars'i ettepaneku. (Hääletatakse.) Ettepanek on vastu võetud.

Edasi on rkl. Jõeääre ettepanek, kustutada § 19 teine lõige. Panen hääletamisele § 19 teiselt lõikele. (Hääletatakse.) § 19 teine lõige on vastu võetud.

II peatükk — §§ 5—42 — võetakse vastu ühes parandusega.

III peatükk — §§ 43—53 — võetakse vastu.

(IV peatükk — §§ 54—73.)

Juhataja: Rkl. Penno'lt on ettepanek,

§ 61 teises lõikes kustutada sõnad: „samuti ka aktsiaseltside, osäühisuste ja kooperatiivühingute“.

Kui seda ettepanekut ei peaks vastu võetama, siis on rkl. Penno'lt ettepanek, kustutada § 61 teises lõikes sõnad „ja kooperatiivühingute“.

H. Kukke: Üldkomisjonis poolt vastu võetud kujul on § 61 teine lõige redigeeri-

tud järgmiselt: „Ühistegelikkude krediidi-asutiste juhatuse liikmed ei tohi olla liikmeteks era-, riiklikkude-, linna- või ühistegelikkude krediidi-asutiste, samuti ka aktsiaseltside, osäühisuste ja kooperatiivühingute juhatustes.“ Praegu vastuvõetud § 28 II peatükis kõneleb, et panga esimees ja juhatuse liikmed ei tohi olla liikmeteks teiste era-, riiklikkude, linna- või ühistegelikkude krediidi-asutiste juhatustes, nõukogudes ega revisjonikomisjonides või muis ametites ja aktsiaseltside ning osäühisuste juhatustes. Siin peaks maksev olema ühtlane mõõdupuu kõikide pankade kohta. Sellepärast teen ettepaneku, muuta üldkomisjoni poolt ettepanud § 61 teine lõige järgmiselt: „Ühistegeliste krediidi-asutiste juhatuse liikmed ei tohi olla liikmeteks era-, riiklikkude-, linna- või ühistegelikkude krediidi-asutiste juhatustes, nõukogudes ega revisjonikomisjonides või muis ametites, samuti aktsiaseltside, osäühisuste ja kooperatiivühingute juhatustes.“

Koosolekut asub juhatama Esimees
K. Einbund.

A. J ü r m a n: Ma teeksin veel paranduse-ettepaneku § 65 juurde. Alguses on siin öeldud „Hoiu- ja laenukassad ja ühispannad võivad anda laenusid j.n.e.“ Siin on nimetatud hoiu- ja laenukassad ja ühispannad, kuid välja on jäetud keskpangad. Keskpankadele ei ole mingeid erilisi eesõigusi seaduses ette nähtud, kuid kui nad kord on ühte kohta sisse võetud, siis tuleb see ka teistesse paragrahvidesse sisse võtta. Teen ettepaneku, võtta paragrahvi alguses „Ühistegelikkude krediidi-asutised“, kuna selle mõiste hulka ka keskpangad käiksid.

Teiseks § 67 teine lõige, kus öeldakse: „Ühispannad võivad peakoosoleku otsusega määratud tingimustel avada krediite“ j.n.e. Jällegi on öeldud sõna „ühispannad“, siin aga peaksid juurde tulema „ühistegelikkude keskpangad“, ja nii tuleks võtta „Ühispannad ja ühistegelikkude keskpangad“.

Siis § 73. Siin on ette nähtud, et „Ühispanna ja ühistegeliku keskpanga kohustuste kätte kohta maksavad § 20 esimese ja kolmanda lõike eeskirjad, erandiga, et kohustuste kattedeks võib ühispank pidada Majanduseministri loal teistes krediidi-asutistes kuni 25.000 krooni.“ Siin on 25.000 krooni. Seni ei olnud mingit piiri, kuipalju võis teistes krediidi-asutistes pidada, nüüd

on ülemmääraks määratud 25.000 krooni. Kuna § 20 selles seaduses nõuab, et vähemalt peaks olema pangal Eesti Pangas kuni 10% jooksvate kohustuste summast ja kuni 3% tähtajalistest hoiusummadest. Sellest reservist pank võib pidada ainult 25.000 krooni teistes rahaasutustes, muu osa Eesti Pangas. Meie teame, et Eesti Pank ei maksa ühtki protsenti sealhoitavate arvete pealt. Ühistegelikkude rahaasutused on võrdlemisi väikesed ja nende juures, kui reservid peaksid olema, protsendita seismine tooks raskusi. See reserv, 25.000 krooni, on vähe, mida pangad võiksid teistes rahaasutistes hoida, vaid seda võiksite suurendada 50.000 krooni peale. See ei ole kardetav sellele rahaasutusele, ei tarvitse karta, et nad ei suuda hoiusummasid välja maksta, kui nõudmine tuleb. Seepärast teeksin ma paranduse, „25.000 krooni“ asemele võtta „50.000 krooni“ ja sõna „ühispank“ asemele võtta „ühispank ja ühistegelikkude keskpank“.

R. P e n n o: Rkl. Kukke teeb paranduse-ettepaneku, veel kõvendada üldkomisjoni ettepanekut, nimelt sisse võtta, et „Ühistegeliste krediidi-asutiste juhatuse liikmed ei tohi olla liikmeteks era-, riiklikkude-, linna- või ühistegelikkude krediidi-asutiste juhatustes, nõukogudes ega revisjonikomisjonides või muis ametites, samuti aktsiaseltside, osäühisuste ja kooperatiivühingute juhatustes.“

Kui sel kujul, nagu rkl. Kukke paranduse-ettepaneku esitas, võetakse parandus vastu, siis on ühistegelikkude keskpangade nõukogude, samuti revisjoni toimkondade konstrueerimine võimata. Siis peaks tingimata sarnase panga liige, kes panga tegevusega kursis ei ole, keskpanga minema ja suureks meheks saama. Niisugune seisukord oleks täiesti võimata. Siin minnakse liiga kaugele keeluga, kui arvatakse, et kooperatiivühingute juhatuse liikmed ei või üldse kuskil ühispannas juhatuse liikmena tegutseda. Ma sellepärast esitasin ka oma paranduse, mis praegu esitatud üldkomisjoni redaktsioonist maha tõmbaks lõpuosa: „samuti ka aktsiaseltside, osäühisuste ja kooperatiivühingute“. Minu arvates ei ole see mingisugune kurjus, kui krediidi-asutiste juhatuse liikmed on kuskil mujal kooperatiiv-, osäühingus või aktsiaseltsis, kui nad ei seisa krediidi vahekorras. Aga krediidi määramine uue seaduse kava järgi ei anta juhatuse, vaid nõukogu kätte. Minu arvates härra Kukke parandus läheb kauge-

male, kui üldkomisjoni redaktsioon. Ta ütleb, et vajalik on, et aktsiaseltside pankade kohta niisugune nõue on. Aga aktsiaseltside pankade konstruktsioon on teine: aktsiaseltside pangad ei ole üksteisel liikmed, aga ühistegelikud pangad moodustavad ise liikmed, ja seal ei saaks keelata nõukogust ja revisjoni toimkonnast osa võtta isikuil, kes asjust huvitatud on. Ja kui teie nüüd selle ära keelate, siis minu arvates teete suure karuteene kogu meie ühistegelisele pangandusele. Sellepärast oleks ainult tervitatav, kui Riigikogu selle veel suurema kitsenduse tagasi lükkaks, ja soovitav oleks, kui need kitsendused kaotatakse. Ma ütlen, üldkomisjonil on aktsiaseltside pangale suurem usaldus, kui ühistegelikkude pankade kohta: kui ühistegelikkude pankade juhatuse liikmed ei tohi olla kooperatiivühingute juhatustes, siis aktsiaseltsi panga juhatuse liikmeil, kus suuremad palgad, on erandid tehtud, nemad võivad kooperatiivühingute juhatustes olla. Kooperatiivsete pankade juhatuse liikmed ei ole sugugi palgalised, vaid väikeste linnade ja alevite ja maa ühingutes on see auametiks või väikeseks kõrvalametiks, kus käiakse koos kord nädalas ja tehakse otsuseid. Ja neile keelatakse ära, olla mingisuguse turbaühingu või mõne teise ühingu liige, kellel pangaga üldse mingit ühist ei ole. Sellest loogikast mina küll aru ei saa, lugupeetud üldkomisjoni liikmed.

J. S o o t s: Lugupeetud rahvasaadikud! Ma vististi ei eksi, kui tähendan, et see ettepanek, mis härra Kukke poolt on tulnud on käesoleva aja muljete mõjutuse all tekkinud. Ma mõtlen seda nimelt sellepärast, et täna jagati meile välja aruanne Diskonto panga tegevuse kohta, ja sellest aruandest võite näha, et seal on üheks väärnähtuseks olnud see, et panga direktor ise on olnud enesele raha määraja, ta on olnud pangadirektor ja ta on ka saapavabriku direktor, ühes isikus oli raha andja ja raha saaja. Niisugune olukord ei ole kuidagiviisi lubatav, ega mõeldav, ega sallitav, ja niisugune kord peab krediitiseadusega ära keelatud olema. Aga mina arvan, et ühest äärmusest ei tohi teise äärmusse minna. Kui päris õige ja põhjendatud on, et direktor ei tohi ühtlasi olla raha andja ja raha saaja, siis ometi ei pea mingit takistust olema ühe isiku olemiseks mõne väikese rahaasutuse juhatuse ja veel mõne teise ühingu juhatuse liikmeks. Kujutage ette maa olukorda. Meie teame, et maal on väiksed

laenu-hoiu ühisused, väiksed rahaasutused, nad ei tööta mitte iga päev, vaid need avatakse nädalas kord või kaks, ja loomulikult ei jõua see ühistegelise asutus oma juhile sarnast palka maksta, et ta sellest ära elab. See on temale ainult üks väike kõrvalteenistus. Niisuguseid inimesi, kes kõlbavad juhtima meie ühispanku, ei ole maal palju, ja kuna maal juhtuvad ka teised ühisused olema, siis on nad ka teistes asutustes tarvilikud. Võtame näiteks tulekindlustusseltsi, seal on juhti tarvis. Aga et neid tegelasi, kes sarnaseid asutusi juhtida võivad, vähe on, siis sagedasti tehakse ühele ja samale isikule ülesandeks mõlemaid asutusi juhtida. Kui see ühispanga juht korralik taluperemees on, siis on niisugune inimene sagedasti ka masinatarvitajate ühingu esimees. Ehk võtame pulliühingud. Ei tohiks keelduda, et maa ühispanga juhataja saaks olla pulliühingu esimeheks. Niisugune asi, kui panga direktor on ühel ja samal ajal raha andja ja vastuvõtja, tuleks kindlasti ära keelata, see on lubamatu, aga kui nendel ühistegelistel ettevõtetel, ühispankadel ja teistel ei ole mingit läbikäimist, siis ei tohi inimese tegevust sedavõrt piirata, et ta ei tohi kuskil olla. See on inimese vabaduse kitsendamine, selle peale meie ei või minna, ja sellepärast peame meie hääletama härra Kukke ettepaneku vastu ja härra Penno ettepaneku poolt.

H. K u k k e: Pean selgituseks tähendama, et ettepanek, mille ma tegin, ei sisalda uudsena seda osa, mis puutub ühistegeliste krediitiasutiste juhatuse osavõtu keeldu kooperatiividest ja osaihisustest. See on üldkomisjoni poolt sisse võetud. Ettepanek, mille mina tegin, on selleks, et ühtlustada ühistegelikkude krediitiasutiste seisukohta aktsiapankadega, nimelt lisada uuna juurde: nõukogude ja revisjonikomisjonide liikmed. Kui Riigikogu asub seisukohale, et kitsendust ei ole tarvis ette näha osavõtuks kooperatiividest ja osaihisustest, siis selle vastu mul midagi ei ole.

R. K u r i s: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Ettepanekutehija härra Kukke on unustanud täiesti meie ühistegelised keskrahaasutused. Nagu teate, meie ühistegelised keskpangad, Rahvapank ja Põllumeeste keskpank, saavad moodustada oma nõukogusid ja juhatusi ainult ühispankade juhatuse liikmete seast. Kui aga vastu võtame, nagu härra Kukke soovitas, siis ei ole võimalik valida maalt ühtki ühispanga tegelast. Kohalik ühispank võiks saata

keskpanga peakoosolekule ainult liht liiget ja ei või mitte saada oma juhatuse, nõukogu ega revisjonikomisjoni liiget. Kuid kas on mõeldav, et iga liht ühispanga liikmel on oma kogemustega võimalik revideerida keskpanga? Peame oletama, et seda meie ei või loota, ja sellega oleks härra Kukke kitsenduse-ettepanek põhjendamata.

Mis puutub sellesse, mis härra Kukke ütles, et tema poolt ei ole võetud sisse osa-ühisusi, kooperatiive j.n.e., siis kontrollisin seda ja pean tõendama, et härra Kukke ettepanek sisaldab kõike seda, mis üldkomisjonis arutusel olnud, millele kitsendusena juurde kirjutatud keeld nõukogude ja revisjonikomisjoni liikmete kohta. Selle üldkomisjoni ebaõnnestunud ettepaneku teeb härra Kukke veel halvemaks. Loomulik oleks olnud, et kõik paranduse-ettepanekud oleksid läbi kaalutud rahaasjanduse komisjonis, oleks selleks aega ja võimalust olnud, kuid praeguses olukorras, kus Riigikogu tahab laiali minna, ei saa sellele teele minna. Sellepärast on ainukene õige tee, kui võtame härra Penno paranduse-ettepaneku üldkomisjoni ettepaneku juurde vastu. (V a h e l h ü ü e.) Kui Vabariigi Valitsuse poolt ette pandud tekst vastu võetakse, on minu arvates kahtlemata parem, kui üldkomisjoni redaktsioon. Toetan härra Penno ettepanekut.

Koosolekut asub juhatama teine abiesimees **R. Penno**.

Aruandja **M. Pung** (lõpusõna): Paranduse-ettepanekut § 61 kohta ei ole minul kui üldkomisjoni esindajal võimalik vastu võtta. Need põhjendused, mis siin ette tuuakse, olid ka üldkomisjonis kaalutamisel, ja üldkomisjon leidis tarviliku olevat redigeerida § 61 nii, nagu seda üldkomisjon nüüd ette paneb, sellepärast sellega, mis siin ette pandud, ei saa ühineda.

Mis puutub ettepanekusse selle kohta, et vastavates paragrahvides, nimelt §§ 65 ja 67, kus on hoiukassadest ja ühispangadest jutt, ja teisest küljest krediitiasutistest, siis see parandus ei muuda seaduse juriidilist konstruktsiooni ja mõtet. Selle ettepaneku vastu pole mõtet vaielda, see määrab seaduse sisu täpsemalt ära.

Mis puutub edasi ettepaneku kohta § 73 suhtes, siis selle paranduse-ettepaneku vastu peab vaidlema. See paranduse-ettepanek tahab anda ühistegelikkudele krediitiasutistele õiguse mahutada erakrediitiasutistesse oma kassareservisid kuni 50.000 krooni suuruseni. Kui meie seile

ettepaneku vastu võtaksime, siis annulleeriksime suure osa käesolevast seadusest üldse. Meil on üldine põhimõte avaldatud kassareservide kohta § 20. Selle põhimõtte kohaselt peab iga pank pidama kassareservideks 3% tähtajalistest summadest ja 10% jooksvate kohustuste summast. Jooksvate kohustuste hulka on arvatud peale jooksvate arvete veel ka korrespondent-arvete krediitsaldod. Sellest on näha, et pank peab teatavas vahekorras hoidma kassareservid ja oma kohustused. Selleks kassareserviks peab olema meie pankadel minimaalsumma, mida pangad peavad oma kassas hoidma. Meie pangad töötavad liiga suure ülekoormatusega. Nad kasutavad liiga palju kapitalisid ära, mis neile hoiule toodud, ja kui vähemgi viperus juhtub, siis on kassareservidest pank lage. Selle nähtuse kõrvaldamiseks tahab käesolev seadus samme astuda. Kui meie nüüd ühe liigi krediitiasutiste kohta erandeid teeme, siis langeb suur osa käesoleva seaduse vajadusest ära. Need kaalutlemised olid põhjuseks, et mingisuguseid tuntavaid erandeid teatud krediitiasutiste suhtes teha ei saa. Ühistegelikkude krediitiasutiste kassareservide kohta peab olema üldiselt see miinimumsumma maksev, mis kõigi teistegi krediitiasutiste kohta maksab. Seepärast ei või mina paranduse-ettepanekuga § 73 kohta ühineda.

Juhataja: Rkl. Jürman'ilt on § 65 kohta ettepanek,

§ 65 sõnade asemele „Hoiu- ja laenukassad ja ühispangad“ võtta sõnad „Ühistegelikud krediitiasutised“.

§ 67 kohta on rkl. Jürman'ilt ettepanek, § 67 teises lõikes sõna „Ühispangad“ asemele võtta „Ühispangad ja ühistegelikud keskpangad“.

§ 73 kohta on rkl. Jürman'ilt ettepanek:

1) § 73 sõna „ühispank“ asemele võtta „ühispank ja ühistegelik keskpank“;

2) võtta „25.000 krooni“ asemele „50.000 krooni“.

A. Jürman (häälet. motiiv.): Mina siiski paari sõnaga peaksin hääletamise motiivide juures peatuma selle viimase ettepaneku puhul, nimelt reservide hoidmine 10% ulatuses kas Eesti Pangas või teistes krediitiasutistes. Aruandja tähendas, et see olla nagu see kõige tähtsam osa kogu selles seaduses. Mina seda siiski ei näe. Ühegi meie krediitiasutise, niihästi ühis-

panga kui ka aktsiapanga juures ei ole oluline tähtsus olnud, kuipalju tal teatud momendil kassas on reservis raha, vaid see reserv isegi 10% suuruses, mis loomulikult peaks olema, ei aita siis, kui mingisugune rünnak tuleb teatud panga vastu, vaid meie pankadel on peapuudus selles seisnud, et nad on kõik oma krediivõimalused ära kasutanud keskpankades, nii riigipankades kui ka teistes pankades. See väike reserv 10% suuruses on niisugune, millega rasketel aegadel ei suudeta veel panka raskusest päästa.

Puudus seisab aga selles, et meie aktisia- ja ühistegelised pangad on harilikul ajal kasutanud laene nii Eesti Pangast kui ka Pikalaenu pangast kuni viimase võimaluseni ära, kuna raskel silmapilgul ei suuda nad kindlustusi anda ega enam uut laenu saada. See on peapuudus olnud ja selle tagajärjel ei ole suutnud pangad välja maksta kõiki oma kohustusi.

Aruandja M. P u n g (fakt. märk.): Seaduse mõtte

peatükk ühes parandustega on vastu võetud.

(V peatükk §§ 74—80.)

A. J ü r m a n: Siin tuleks

§ 75, kus öeldakse: „Ühispankadele ning laenu- ja hoiukassadele on lubatud“ nende sõnade asemele võtta: „Ühistegelikkudele krediidasutistele on lubatud“.

Siis § 78 on öeldud, et ühistegelikud krediidasutised peavad iga 15. kuupäevaks oma aruande esitama Majanduseministeeriumile ja ühtlasi selle avaldama Riigi Teatajas, see tähendab, et iga kuu tuleks aruanne Riigi Teatajas avaldada. Ma arvan, et nõuda iga kuu aruande avaldamist Riigi Teatajas oleks liiga palju, kuna oleks küllalt, kui iga 3 kuu kohta aruanne Riigi Teatajas avaldataks, aga iga kuu nad esitavad oma aruanded Majanduseministeeriumile. Seni avaldati aruandeid Riigi Teatajas vahest aastas kord. Siin teeksin vas-

korraldusel bilansist välja jääda, ja nii võib alla ühe miljonilise bilansi alla sattuda suuri ühiskondlikke ettevõtteid. Seetõttu ei oleks soovitatav ühiskondlikke krediitasutisi siit välja jätta, kuna aktsiapanku on ka palju väikseid ja need on sunnitud kuulutama. Kui ühistegelikkude krediitasutiste bilansid ületavad miljon krooni, siis ei peaks bilansside kuulutamine neile raskusi sünnitama.

Juhataja: Panen hääletamisele rkl. Jürman'i ettepaneku § 75 kohta. (Hääletatakse.) Ettepanek on vastu võetud.

Hääletamisele tuleb rkl. Jürman'i ettepanek § 78 kohta. (Hääletatakse.) Poolt on 26 häält, vastu 25 häält. (Hüüded: Sedelitega!) Nõutakse sedelitega hääletamist. (Hääletatakse.) Ettepanek on 35 häällega 28 hääle pooltolemisel tagasi lükatud.

V peatükk — §§ 74—80 — ühes parandusega võetakse vastu.

VI—VIII peatükk — §§ 81—121 — võetakse vastu.

(IX peatükk §§ 122—156.)

Juhataja: §§ 141, 152 ja 154 kohta on aruandjalt järgmised ettepanekud, milised täiendavad või muudavad komisjoni esialgset ettepanekut tähendatud paragrahvide kohta:

1) § 141 täiendada järgmise uue kolmanda lõikega:

Likvidaatoritest moodustatud likvidatsioonivalitsus tegutseb eeskirjade järgi, mis ettenähtud konkursiprotsessi seadustes konkursivalitsuse kohta, niivõrt kui need eeskirjad ei ole muudetud või täiendatud käesoleva seaduse eeskirjadega.

2) § 152 võtta vastu järgmiselt:

§ 152. Otsused, mis kuuluvad konkursiprotsessi seaduste eeskirjade järgi kreditoride üldkoosoleku võimkonda, kui ka kokkulepete kavvad krediitiasutise võlgnikkudega nendelt nõuetava võla suuruse ja tasumise viisi kohta, tehakse likvidatsioonivalitsuse poolt ning kuuluvad Majanduseministri kinnitamisele.

3) § 154 võtta vastu järgmiselt:

§ 154. Likvidatsioonivalitsuse liikmed saavad tasu Majanduseministri poolt määratud suuruses, kuid mitte

rohkem, kui üldsummas kaks protsenti likvideerimisel realiseeritud vara väärtusest.

Need ettepanekud ei tule eraldi hääletamisele.

IX ja X peatükk — §§ 122—157 — ühes aruandja parandustega võetakse vastu.

Juhataja: Seaduseelnõu II lugemine on lõpetatud.

2. Krediitiasutiste seaduse elluviimise seadus — II lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja M. Pung.

Juhataja: Selle seaduseelnõu II lugemisel jääb ära paragrahvide teksti ettekandmine. Seaduseelnõu tuleb hääletamisele osade viisi.

Pealkiri võetakse vastu.

Juhataja: Komisjoni esialgse ettepaneku täienduseks on aruandjalt järgmine ettepanek:

1) Eelnõu täiendada uue § 10¹ järgmises redaktsioonis:

§ 10¹. Enne krediitiasutiste seaduse maksmahakkamist likvideerimisele määratud krediitiasutiste likvidatsioon viiakse lõpule seaduste alustel, mis olid jõus nimetatud seaduse maksmahakkamisel.

2) Eelnõu täiendada uue III osaga järgmises redaktsioonis:

III osa.

Kindlustuse aktsiaseltside likvideerimine nende maksujõuetuse korral toimub vastavalt krediitiasutiste seaduse §§ 137, 138, 140—148, 150—156 eeskirjadele.

Need ettepanekud ei tule eraldi hääletamisele.

I ja II osa ühes aruandja täiendusega võetakse vastu.

III osa (uus) võetakse vastu.

Juhataja: Seaduseelnõu II lugemine on lõpetatud.

3. Tariifi nõukogu seaduse muutmise seadus — II lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja M. Laarman'i puudumisel aruandja ülesannetes komisjoni esimees J. Soots.

Juhataja: Selle seaduseelnõu tekst jääb ette kandmata.

Seaduseelnõu võetakse vastu II lugemisel.

4. Maksustamiskorralduse seaduse maksmapanemise seaduse täiendamise seadus — II lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja R. Eliaser.

Juhataja: Selle seaduseelnõu osade tekst jääb ette kandmata.

Pealkiri ja XIII ning XIV osa võetakse vastu.

(XV osa.)

Juhataja: Aruandjalt on ettepanek, XV osa võtta vastu järgmises redaktsioonis:

„XV osa. Tempelmaksu suhtes pannakse maksma Maksustamiskorralduse seaduse §§ 60—70, 72—79 ja 117—120.“

XV osa võetakse vastu aruandja poolt ettepanekul kujul.

XVI osa ja sissejuhatus võetakse vastu.

Juhataja: Seaduseelnõu II lugemine on lõpetatud.

5. Kinnisvarade enampakkumise asjus Tsiviilkohtupidamise seaduse muutmise seadus — II lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja K. Tamm.

Juhataja: Selle seaduseelnõu II lugemisel jääb tekst ette kandmata.

Seaduseelnõu võetakse vastu II lugemisel.

6. Riigi 1930/1931. a. eelarve täitmise ning kassa aruande ja riigikassa bilansi kinnitamise seadus — I lugemisel.

Riigi majapidamise aruande komisjoni aruandja K. Tonkmann: Riigi majapidamise aruande komisjon vaatas Vabariigi Valitsuse poolt esitatud riigi 1930/1931. a. eelarve täitmise ning kassa aruande ja riigikassa bilansi kinnitamise esitise läbi, ei teinud selles mingeid sisulisi muudatusi ja ühines Vabariigi Valitsuse poolt esitatud seadusega ja seletuskirjaga. Riigi majapidamise aruande komisjoni nimel teen ettepaneku,

seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Seaduseelnõu võetakse vastu I lugemisel kolmepäevalise vaheajata I ja II lugemise vahel.

7. Põllupidajate võlgade korraldamise seadus — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja K. Tonkmann.

Üldkomisjoni kaasaruandja K. Tamm.

Aruandja K. Tonkmann: Rahaasjanduse komisjoni ettepanekul arutas üldkomisjon põllupidajate võlgade korraldamise seadust ja tegi seal suuremad parandused. Rahaasjanduse komisjon ühines nende parandustega, mis üldkomisjoni poolt vastu võetud olid. Nende paranduste kohta, mis üldkomisjoni tehtud, annab üldkomisjoni aruandja aru.

Rahaasjanduse komisjoni nimel teen ettepaneku,

see seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Kaasaruandja K. Tamm: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Käesolev seadus on üldkomisjoni poolt, arvesse võttes, et temal teatud augud sees olid, täiendatud ja tema sisusse rohkem täpsust ja selgust toodud. Tähtsamad muudatused on juba üldkomisjoni seletuskirjas ära tähendatud. Et käesoleva seaduse vastuvõtmine praegu, kus põllupidajad raske majandusekriisi all ägavad, hädavajalik on ja tema vastuvõtmisega viivitada ei või, teen ettepaneku, põllupidajate võlgade korraldamise seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

A. Jõeäär: Väga lugupeetud rahva- saadikud! Mul on juba varemalt juhus olnud tähendada, et sellest, missuguses ulatuses käesolevat põllupidajate moratooriumi seadust tarvitama ja temas ettenähtud õigusi kasutama hakatakse, olenevad mitmed teised laialistele rahvahulkadele ja kogu riigile väga tähtsad küsimused.

Selle seaduse järele on Majanduseministril ulatuse küsimuses otsustav sõna öelda, ja sellepärast ei oleks mitte asjata, kui Riigikogu avalikult ütleks oma arvamise selle kohta, kelle kohta esimeses järjekorras seda seadust tuleks käsitada.

Minu arvates ei tohiks olla kaht arvamist üheski rühmas selle kohta, et selle seaduse käsitamisel, tema elluviimisel, peaksid esikohal seisma riiklikud ja üldrahvamajanduslikud huvid. Kui selle sea-

dusega kaitset tuleb anda, siis eeskätt korralikkudele põllumeestele, kellest loota on, et nemad ka ise kõik oma jõu rakendavad tööle raskustest ülesaamiseks, kui raskustest ülesaamisest üldse juttu võib olla.

Meie rühm ei ole mitte põhimõttelikult olnud selle seaduse vastu. See on esitatud valitsuse poolt, kust ka meie osa võtsime. Kuid ma pean tähendama, et mõneski osas on seda seadust komisjonis halvemaks tehtud, kui ta valitsuse poolt oli esitatud. Kuid meie oleme ka praegu sellel seisukohal, et rahvamajanduslikult oleks lubamata, kui talu ühe korraliku pidaja käest ära võetakse ja see läheks halvema pidaja kätte. Viimasel ajal peetud oksjonid näitavad, et talude ostjateks osutuvad peale asundusekapitali, kelle summad kahjuks on piiratud teile väga hästi teada olevatel põhjustel, peaaesjalikult — kooliõpetajad, vallasekretärid ja üksikud rahamehed linnast, kes oma raha tahavad kindlamatesse väärtustesse mahutada. Et sarnastest talupidajatest põllumajanduse eduks ja produktiooni tõstmiseks suurt kasu loota oleks, sellejuures tuleb kahelda. Õieti ei ole mingit kahtlust, et neist seda mitte ei saa. Talu harilikult niisugusel juhul renditakse välja, püütakse sellest kapitalist, mis mahutatud ostusse, nii suurt protsenti saada kui vähegi võimalik, ja kuna see meil võimatu mõningatel põhjustel, mille juures praegu pikemalt peatuda ei saa, siis kurnatakse maapind nii välja, et sellest hiljem korralik põllumees ka enam kergesti asja ei saa. Eesti vanasõna ütleb: narmi põldu üks kord, tema narrib sind üheksa korda, — nii on lugu ka siin. Niisuguste juhtude ärahoidmiseks on moratooriumi seadust tingimata vaja.

Aga on ka küllalt neid juhte, kus oleks, mida varem seda parem, talu üleminek praeguse pidaja käest korralikumatesse kättesse. (V a h e l h ü e.) On juhte, kus talu ei või halvematesse kättesse sattuda, kui need, kelle käes ta on. Kõige suuremad kistsategijad, moratooriumi ning võlgadekustutuse nõudjad on just need, kellest kõneleb § 7 p. 2, kes ise on süüdi oma raskustes oma hooletuse või lubamatu kergemeelsusega. Nende hulgas on palju sarnaseid, kes ise kordagi kätt adra külge pole pannud ning ise tegelikult oma majapidamist korralikult pole juhtinud. Viimasel ajal on nende peaülesandeks jutluste pidamine ja ühelt koosolekult teisele kihutamine, et rahvast kroonikukutamisele üles ässitada. Selleks ma võiksin tuua mõned näited. Teadajalt poolt räägitakse ühe Palamusel asuva

kroonikukutaja kohta, et ta linnasakstesi sugugi oma eluviiside poolest maha ei taha jääda. Perenaine aga pidavat sarnane olema, et Eesti ei kõlba talle riiete valmistamiseks, vaid ta tellib need otseteel välismaalt. Talule on muidugi selle tagajärjel 2—3 miljoni eest võlgu tekkinud, ja muidugi mõista niisuguse peremehe käes talupidamine ei edene.

Teine tuus, kes omalajal Sangaste laenu-hoiu ühisusest 40.000 kuldrubla laenas ja selle 60.000 sendiga kinni maksis, on nüüd jälle miljonitesse ulatuvatesse võlgadesse sattunud. Lehmad ja hobusedki on pangale panditud, teenijatele on palk maksmata. Tütred ja pojad aga käivad linnas koolis, neil peetakse 4-toaline korter ja teenija. Kas viimane oma palga kätte on saanud, selle kohta ei ole mul andmeid.

Sarnased tüübid on muidugi esimesed, kes moratooriumi seaduselt abi tulevad otsima. Aga siin ei peaks olema kaht arvamist. Kuigi nende poliitiline kaal võib-olla mõnes rühmas on kõrge, ei ole nende vastu erilist vastutulekut tarvis näidata, seepärast et nemad oma tegevusega ja majapidamisega õonestavad riigi majanduslikke aluseid rohkem kui kindlustavad.

Peale nende tüübiliste näidete on ka teisi, kes kergemeelselt talude peale võlgasid on teinud, ilma et oleks muud seajuurres mõelnud kui: „tark mees, kes võtab, küll kurss maksab!“ Need mehed on nüüd, kus kurss võlgasid ei maksa, vaid vastupidi, iga mees peab ise oma võlad tasuma, muidugi pettunud ja hädas.

Ühenduses selle seaduse arutamiseiga on maal levinenud arvamine, et kui käesolev eelnõu vastu võetakse, siis üldse iga sugune võlgade tasumine peaks nagu ära langema, või et need, kui mitte praegu otsekohe, siis kas lühema või pikema aja pärast kustutatakse või kingitakse. On meil üksikud, ei taha öelda, et terved ringkonnad, kes demagoogia pärast või hingede püüdmiseks või mis veel halvem, sihilikult selleks, et majanduseelus vapustusi sünnitada, mis krooni väärtuse alla viiksid ja „kursi“ laseks nende võlad maksta, levitavad sarnaseid kuuldusi, teevad kihutustööd, ja selle tagajärjed on maal ennast tunda andnud. Näiteks on talupidajail võimalik oma võlgasid maksta mitte üksi rahas, vaid ka viljaga, ja seal, kus sarnased kihutajad läbi käisid, et varsti tuleb võlgade kustutamine, seal ei ole isegi seda soodustatud võimalust kasutatud. Kus pidi kümnekond vagunit vilja kokku tulema, tuli ainult 1 vagun, — ja kõik ootavad mo-

ratooriumi seadust! Nähtavasti ei ole need ootajad eksinud, sest üldkomisjonis tehti seaduseelnõus parandus, mille järgi valitus võttis selle osa eelnõust tagasi, mis oleks võimaldanud riigimaksusid sisse nõuda ka nendelt talupidajatelt, kes käiksid moratooriumi seaduse alla. See osa kustutati, jäi võimalus ainult omavalitsuse maksusid sisse nõuda. Muidugi mõista, sellest ei ole kunagi juttu olnud, et neid laenusid, mis riik andnud, et neid tuleks kiires korras sisse nõuda. Riik võib omapoolt väljaantud laenude sissenõudmisega teha mis tahes, neid pikendada j.n.e., kuid kui riigimaksud sisse nõudmata jäävad, siis tahaksin teada, kust võetakse summad, mida needsamad põllumehed ise põllumajanduse toetamiseks soovivad saada. See on esiteks. Teiseks, kust tulevad summad riigiparaadi ülevõlpidamiseks, kaitseväge, politsei ja kohtuasutuste ülevõlpidamiseks. Selles osas tuleks seadus täiendada, sest vastasel korral võiksime sattuda raskesse olukorda. Missugune meeolelu valitseb maal? Kirjeldatakse ajalehes Võrumaalt, et seal nähtud Peri vallas kaht noormeest portfellidega liikumas, otsides talumehi, kes sooviksid astuda „Moratooriumi klubi“ liikmeks. Klubi liikmed ei tarvitsevat võlgasid maksta 3 aasta jooksul, nendele antavat klubi poolt laenu j.n.e. Kergeusklikud talunikud uskusid noorhärnasid, maksid „klubi“ liikmemaksu 5 krooni ära ja jäid ootama lubatud soodustusi. Hiljem seisus pettus, et oldi satunud kelmide söödaks viie krooniga.

Üks osa, mis seaduses on täitsa vastu võtmata, on töelistel saadaoleva töötasu moratooriumi seaduse alla viimine viimase aasta eest enne moratooriumi maksmapanemist. Aruandja härra Tonkman olevat kord isegi komisjonis loobunud aruandmisest sellepärast, et § 16 p. 2 lit. d võeti sõnad teenijate kohta sisse „või seisid“, mille järele võimalik on tagantjärele saamata jäänud palka nõuda. Seda möödunud aega ei ole aga rohkem kui üks kuu enne vastava komisjoni otsuse tegemist. Meie oleme seadust arutanud mitu kuud, ja läheb veel mitu kuud aega, enne kui komisjonis moratooriumi andmine läbi läheb. Kui töölised aasta peale kaubeldud, aasta enam kui kuu aega enne moratooriumi andmist täis saanud ja terve aasta palk jääb saamata, siis ei ole selle seadusega töliste suhtes küll õiglaselt talitatud. Kui seadus sel kujul vastu võetakse, siis peab küll ütleva, et sellel härral sadamatehaste nõukogus oli õigus, kes soovitas nõukogus

sadamatehaste tegevust üle viia hambavarnade valmistamisele, mida praegusel ajal suurel arvul tarvis läheb, sest et suuremal osal kodanikkudel tulevad lähemal ajal hambad varna panna. Kui töölised, kes aasta läbi talus tööd teinud, oma tasu kätte ei saa, siis ei jää neil muud üle, kui hambad varna panna.

Sel kujul on seadus vastolus isegi raudvara seadusega, kus aastane tähtaeg sisse võeti, ja äärmiselt ebaõiglane. Minu arvates on tähtis, kui saaks alal hoitud talu edasitegutsemise võimalus, kui põllumajanduse üksuse ja rahvamajandusliku väärtuse edasitegutsemise võimalus. Aga tähtsam on ikkagi inimese elu alalhoidmine ja kodanikule eluülespidamise võimaldamine. Mina arvan, et see sugugi talu ei hävita, kui sulaste palk ka viimaste aastate eest välja makstakse. Seda peab minu arvates iga vähegi korralik taluperemees tegema, seda enam, et seda palka viimasel ajal tugevasti on kärbitud. Hiljuti seletati, et sulase palk on 25 krooni asemel 5 krooni peale kuus alla viidud. Igatahes ei võiks summad möödunud aastate eest suured olla, kui seda seadust teostama hakatakse, ja need mõnedkümmend kroonid, mis sel teel peaks välja andmata jääma tööliste paikade maksmise näol, need ei päästaks küll ühtki talu.

Lõpuks pean tähendama, et see seadus, olgugi et tema ümber on palju tolmu keerutatud ja vaieldud, ka siis, kui teda kõige laiemas ulatuses võiks tarvitusele võtta, et ta neid raskusi, mis meie põllumajanduses ilmsiks on tulnud, palju mitte pehmendata ei suuda. Väljavaated selleks on võrdlemisi kehvad. Põllumajandusesaaduste hinnad on väga tuntavalt langenud. Selle põhjus ei olene muidugi meist, meie Eestis ei saa selleks mõju avaldada, et nad endisel tasapinnal püsiksid, seepärast et kapitalistlik valmistuseviis on tunginud juba põllumajandusse ja on muutnud võistusevõimetuks enam mahajäänud agrarmaad, nagu seda ka Eesti on. Ilmatürg määrab praegu põllumajandusesaaduste hinnad, nagu teie teate, ja meie ei saa enda juures neid mehhaniseerimise ja tehniseerimise abinõusid tarvitusele võtta, mida on võimalik Ameerika rohtlaantes tarvitada. Meie kliimaolud ja meie maapinna omadused on sarnased, mis ei luba kõiki neid abinõusid tarvitada meie põllumajanduses, mis teistel agrarmaadel on võimalik tarvitada, ja selle tõttu ei suuda meie oma produktiooni tõsta sel määral, nagu tõstavad teised riigid. Põllumajanduses on viimasel ajal

sündinud revolutsiooniline pööre. Differentiaalrendi seadus, nimelt see seadus, mis ütles, et põllumajandusesaaduste nina määrab ära nende valmistamiskulu kõige viletsamal maa-alal kõige suuremate kuludega, see seadus nüüd enam ei maksa. Ta ei maksa sellest saadik enam, kui ilmaturul on põllumajandusesaadusi rohkem kui neid tarvitatakse; pakkumine on suurem kui nõudmine. Ja mis selle tagajärg on, seda näha ja tunneb praegu iga põllumees oma naha peal, ja see on parandamata. Meie ei saa seda mitte parandada. Ja ainukene abinõu selle olukorra osaliseks parandamiseks oleks see, kui meie suudaksime produktiooni tõsta, niipalju kui see meil võimalik on. Kui meie produktiooni tuntavalt ei suuda tõsta, siis on päris kindel, et meie ei suuda inimesväärilist ülespidamist võimaldada neile, kes põllumajanduses tegutsesid.

See viiks liiga kaugele, kui ma hakkasin üksikasjalikult näiteid tooma, kuipalju tootmiskuludest langeb meil töökuludele või kuipalju põllumajandusesaaduste toodangust kulutatakse oma tarviduseks. Võrreldes teiste maadega on see protsent õige suur. Põllumajanduse kogutoodangust läks oma tarviduseks Eestis 41,9%, Soomes 40,4%, Austrias 22,8%, Shveitsis 17% ja Taanis 8,6%. Eestis läheb turule kogu aastastest toodangust 51,8% ja Taanis 91,4%. Sellest näeme, et meil läheks korda ainult produktiooni tõstmisega põllumajanduse üldtulu veel suuremat langemist takistada. Ilmaturu hindasid meie muuta ei saa. See katse, mis tehtud, viljahindasid kunstlikult kõrgel hoida viljamonopoli abil, on raske koorma tarvitajatele ja riigikassale veeretanud. Kui tahaksime juarde maksta teistele põllumajandusesaadustele, nagu tehakse peekoniga, siis sarnasteks juurdemaksudeks puuduvad riigikassal igasugused summad, ja meil ei ole küllalt jõukaid teisi rahvakihte, keda võiks maksustada, et selle läbi muretseda riigikassale uusi sissetulekuid.

Aga meie võiksime siiski mõnesuguseid samme astuda, et põllumehed saaksid rohkem oma saaduste eest. Ja kui meie siin midagi teha võiksime, siis oleks tarvis võidelda esimeses järjekorras niihästi kaubandusekapitali kui ka tööstusekapitali liiakasu võtmise vastu; teatud kasu võetakse kapitalistlikus korras niikuinii, meil on aga märgata liiakasuvõtmist. Sellel alal oleks minu arvates võimalik mõningaid samme astuda, sest kui meie vaatame ja võrdleme tööstusesaaduste hindu ja tooresainete

hindu ilmaturul ja meil Eestis, siis näeme, et ilmaturul hinnad on võrdlemisi tugevasti langenud, muidugi mitte selle võrra, kui põllumajandusesaaduste hinnad, aga siiski tunduvalt; kuid meil ei ole hindade langust selle võrra märgata, isegi mitte nende ainetete pealt, kus tolli ei ole muudetud, kus tolli endine. Näib, et meil importöörid teinimata vahetasid tasku pistavad ja teevad seda muidugi tarvitajate kulul. Ja millegi pärast ei ole keegi vaevaks võtnud nende näppude peale vaadata, võrrelda, mida nad ise ainet eest maksavad ja kuipalju tarvitajalt võtavad. Peab ütleva, et ka põllumajandusesaaduste eksportöörid väheste kasudega ei lepi, ja ka siin oleks võimalik mõningaid samme astuda. Mis meie omamaa tööstusesaaduste hindadesse puutub, siis siin on küll need käärid, mida igauks teab, mis nende all mõeldakse, need käärid, mis tööstusesaaduste tarvitajatel, olgu see põllumees või tööline, suure osa tulust maha lõikavad, on õige laiali kistud. Tooresainete hinnad, mida näiteks tekstiiltööstus tarvitab ja väljamaalt sisse veab, on tugevasti langenud, seejuures meie tööliste näljapalgad tööstustes on veelgi mitmekümne protsendi võrra langenud. Aga mis mitte ei lange, on tööstusesaaduste hinnad. Puuvillasaaduste hind on viimasel ajal 5—10% võrra langenud. (V a h e l h ü ü e.) Ükskord enim 5% ja nüüd jälle 5, see on kokku 10%. Statistika näitab, et meil riietusekulu indeks 1913. a. võrreldes on 145, selle juures, kus meil põllumajandusesaaduste indeks on 70. Nii et 45% on riietusekulud tõusnud võrreldes rahuajaga, ja seda sel ajal, kui põllumajandusesaaduste hinnad on langenud. (V a h e l h ü ü e.) Võib-olla et see osalt õige on: Aga need töölised, see on nimelt linatöölised, kes pidid endisel ajal ja peavad ka praegu riidet ostma, nende seisukord on viletsate palkade juures õige raskeks muutunud. (V a h e l h ü ü e.) Aga ega see etteheiteid, mis mina tööstusele teen, tagasi ei tõrju. Mina rõhutan, et meie tööstus võtab suurt vaheltkasu. Tooresmaterjal on odavalt käes, tööliste palgad on odavad, aga hinnad ei ole langenud. Kui hindasid võiks välja viia tasapinnale, mille võrra on langenud põllumajandusesaaduste hinnad, kui suudaksime seda teha, siis poleks põllumehe seisukord enam nii raske; kui põllumees saaks oma tuludega osta samapalju tööstusesaadusi kui ennegi, siis ei tähendaks temale midagi, kas on tema tulud raha peale hinnatult suuremad või väiksemad. Rahaprotsendi viisime

viimasel ajal alla 8 protsendi peale. Aga põllumajandusele on ka 8-protsendiline laen liiga raske kanda; ükski põllumajandus ei suuda 8-protsendilist laenu kanda. Arvan, et siin oleks võimalik teatud samme astuda omamaa töösturite ohjeldamiseks, kes siin, peab ütleva, rahva väljakurnamist Eesti riigi rahaga teostavad. Teistes riikides on tööstustes ettevõtjate enda kapitalid, nad teotsevad oma rahaga, seal on neile mõjuavalduse võimalused väiksemad kui meil. Ma kardan aga, et tööstusekapitali ja kaubandusekapitali mõju meil liiga tugev on, ja kuigi valitsuse selja taga seisavad põllumeeste ja asunikude kihid, kes peaksid huvitatud olema tööstusesaaduste hindade allaviimisest, siiski loota ei ole siin tarvilikkude sammude astumist. Kui siin mitte kiiresti abinõusid tarvitusele ei võeta, siis ei ole mingit kahtlust selles, et olukord, mis üleilmlise põllumajandusekriisi tõttu äärmiselt raske, veelgi raskemaks muutub ja mingisugune moratooriumi seadus ei suuda seda parandada. See on ainult morfiumi sissepritsimine lootusetule haigele.

R. Kuris: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Põllumajanduslik olukord, eriti müügisaaduste hinna suure languse tõttu, on raskeks kujunenud, nii et selle juures paratamatult rohkem on kannatanud paremad majapidamised, intensiivsemad majapidamised. Arusaadav, et siin valitsus peab appi tulema nende võlgade korraldamise alal. Käesolev põllupidajate võlgade korraldamise seadus, lühidalt moratooriumi seadus, ei anna põllupidajatele kuigi palju kaitset. Ma pean ütleva, et esimene halbtus, mis sellel seadusel on, on see, et asjaajamise kord on eriti üldkomisjonis keeruliseks kujunenud, tema käsituseviis on raske, harilik kodanik, põllumees, ei suuda ilma juriidilise abita seda käsitada. Ma kavatsen II lugemisel paranduse-ettepanekuid teha. Et siiski seaduseelnõu põllupidajate võlgade korraldamise alal mõnesugust abi pakuda tahab, tuleb teda pooldada.

Seaduseelnõu võetakse vastu I lugemisel kolmepäevalise vaheajata I ja II lugemise vahel.

8. Lennuvarustuse muretsemise ja krediidi määramise seaduse muutmise seadus — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja R. Kuris: Lugupeetud Riigikogu liikmed!

Lennuvarustuse muretsemise ja krediidi määramise seadus tahab võimaldada lennuvarustuse muretsemiseks ettenähtud krediidi kasutamist mitme aasta jooksul. Teatavasti käesoleva, 1932./1933. aasta eelarve koostamisel ei olnud võimalik riigi eelarvesse võtta sisse seda summat, mis lennuvarustuse muretsemise seadus ette nägi, sellepärast käesolev muutmise seadus tahab puuduva summa üle kanda 1934./1935. a. eelarve peale. Rahaasjanduse komisjoni nimel mul on au ette panna, see seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Seaduseelnõu võetakse vastu I lugemisel kolmepäevalise vaheajata I ja II lugemise vahel.

Vaheaeg kl. 20.17 min. — kl. 20.41 min.

9. Tulumaksuseaduse § 91 muutmise seadus — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja H. Martinson: Tulumaksuseaduse § 91 järel läheb üks kolmandik tulumaksust omavalitsustele. Sellest saavad linnad 40 protsenti, maakonnad 40 protsenti ja vallad 20 protsenti. Jaotamine omavalitsuste vahel sünnib proportsionaalselt elanikkude arvule, mille juures võetakse aluseks viimase rahvalugemise andmed. Et aga üldine rahvalugemine meil on viibinud ja selle aja jooksul mõnes kohas elanikkude arv mitmekordseks on tõusnud, sellepärast ei ole see osa tulumaksuseadusest õiglane mõne linna kohta. Iseäranis kannatab Nõmme linn selle all, sest seal on elanikkude arv rahvalugemisest saadik kasvanud pea kolmekordseks. Selle pahe kõrvaldamiseks on uus seadus esitatud, mille järel tulumaks ära jaotatakse, aluseks võttes — kui rahvalugemisest on möödunud viis aastat — viimase Riigikogu valijate nimekirjad. Olgugi et need nimekirjadki elanikkude arvu suhtes üsna täpsed ei ole, aga enam-vähem õiglasemad on need siiski ja aitavad siamaalset pahet osaltki kõrvaldada. Sellepärast teen ettepaneku,

seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Seaduseelnõu võetakse vastu I lugemisel kolmepäevalise vaheajata I ja II lugemise vahel.

10. Trahteriäride liikide täiendamise ja omavalitsustele trahterimaksu tulude kindlustamise seaduse muutmise seadus — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja J. F u k s: Riigikogu poolt võeti vastu 21. detsembril 1928. aastal Trahteriäride liikide täiendamise ja omavalitsustele trahterimaksu tulude kindlustamise seadus, milles omavalitsuste trahterimaksu vähenemise ning piirituse ja viina loomaksu asendamiseks määrati omavalitsustele summad. Nende summade katteks hakati võtma müüdavalt riigi viinalt omavalitsusemaksu 10 senti iga $\frac{3}{4}$ ja 5 senti $\frac{1}{4}$ liitrikselt pudelilt viinalt.

Trahterimaksu vähenemise korral, võrreldes 1926. aastaga, kaeti vastava omavalitsuse trahterimaksu puudujääv osa sisestunud summadest, kuid linna- ja aleviomavalitsustele mitte üle 50% ja maaomavalitsustele mitte üle 75%.

Selle seaduse maksmapanemisel 1928. a. olid mõõduandvad muu seas järgmised kaalutlused: 1) tol ajal oli märgata viina tarvitamise hoogsat tõusu, mille paralüüsimiseks peeti tarvilikuks kõrgendada viina müügihinda omavalitsuste heaks, ja 2) alkoholiliste jookide müügiõigusega trahteriasutuste liigitamisega järkudesse taheti salamüügi tõkestamise otstarbel vähemjõukatele kihtidele võimaldada alamjärguliste müügikohtade külastamist, milleks viimastele tehti kohuslikuks müüa tarvitajatele viina kinnistes pudelites riigi hinnaga. Kompensatsiooniks pidi neile omavalitsuste poolt alandatama trahterimaksu.

Tegelik elu aga on näidanud, et kumbki neist kaalutlustest ei põhjusta kujunenud olukorra edasikestu. Kuni käesoleva ajani näitab viinamüük kõrge hinna ja raske majandusliku aja tõttu järjekindla kahanemise tendentsi. Nii on 1929. aastal, võrreldes 1928. a., viinamüük tagasi läinud 15%, 1930. a. — 12%, 1931. a. — 5%, kokku 32%. Omavalitsused enamikus ei arvesta igakord trahterimaksu määramise müügikohtade järkudega. Trahterimaksu koormatist ei kergendata üksnes alamjärgulistele, vaid ka kõrgemajärgulistele müügikohtadele, mille tagajärjel trahterimaksu puudujääkide katmine osutub tegelikult trahteriasutuste pidajate toetuseks riigikassa arvel, ja niisugused puudujäägid aina suurenevad. Alkoholiliste jookide müügikohtade pidajad manguvad maha trahterimaksu, põhjendades seda nende majandusliku raske olukor-

raga, aga samal ajal sigineb neid joogikohti juurde, kui seeni pärast vihma.

Missugune on siis olukord? See on, et riik maksab trahteripidajate võlad kinni. Kui trahteripidajad ei jõua määratud maksusid maksta, siis ometi linnavalitsused ei võiks maksusid vähendada selles teadmises, et riik selle osa linnadele ära tasub. See põhimõte ei ole õige ja sellekohaselt tegutsemine ei ole lubatav.

1931. a. on viinaostu lubade ja trahteri puudujääkide katteks riigikassast antud: linnavalitsustele ümmarguselt 352.000 krooni, alevivalitsustele 23.000 krooni, maa- ja vallavalitsustele 360.000 krooni, kokku 741.000 krooni. Aasta-aastalt on see osa, millega riik on omavalitsusi toetanud, suurenenud. 1929. a. oli see summa ümmarguselt 592.000 krooni, 1930. a. — 727.000 krooni ja mineval aastal 741.000 krooni.

Samal ajal, kui omavalitsustele makstav toetus on suurenenud, on viinamüügitl saadud omavalitsusemaks vähenenud.

Viinamüügi kahanemisest tekkinud puudujääkide katmiseks on riik omas majapidamises juba teinud tunduvald kärpimisi eelarve alal ja tegelikult tuleb neid veelgi teha eelarve-aasta jooksul. Samal ajal pole aga omavalitsused, iseäranis mõni suurem omavalitsus, oma eelarve-kulude vähendamiseks suuremaid ja võimalikke kärpimisi ette võtnud. On loodetud aga riigi toetuse peale.

Et ka omavalitsusi sundida revideerimisele võtma oma kulutusi ja laiutustest suunduma kokkuhoiule, on koostatud käesolev seaduseelnõu, millega kaotatakse viina ja õlle maksustamine omavalitsuste kasuks ja mille vastuvõtmisel neil jäävad saamata iganenud viina ostulubade maksu asendavad kui ka trahterimaksu puudujääkisid katvad summad. Omavalitsustele, kes mainitud summade kaotamisel võiksid sattuda väljapääsemata raskustesse, on 1932./33. a. eelarvesse võetud 490.000 krooni toetust. Möödunud, 1931., aastal on toetust makstud 740.000 krooni ja sellest linnavalitsustele 350.000 krooni. Oletame, et 1932. aastal viinamüük väheneb kindlasti 10% võrra, siis oleksid võinud omavalitsused 1932. aastal arvestada 666.000-kroonilise toetusega. Seega oleks omavalitsuste puudujääk viinalubade ja trahterimaksu alal 176.000 krooni. Omavalitsuste eelarved olid 1929./30. aastal 24.000.000 krooni. Ja kui nüüd 10% kuludest kokku hoida, mis omavalitsused selle aja jooksul on teinud, ja see maha arvata, siis võiksid

omavalitsuste eelarved ulatuda 21.608.000 kroonini. See puuduv osa trahterimaksu teeks üldisest eelarvest välja 0,82%, ei tee üht protsentigi välja, ja seda protsenti peaksid suutma omavalitsused oma eelarvetes kokku hoida. Valitsusel jääks võimalus eelarvesse võetud 490.000 krooni jagada toetusena eeskätt nendele omavalitsustele, kes oma kulude eelarved on äärmuseni kokku tõmmanud ja siiski raskustes on.

Ka annab selle toetuse määramine Vabariigi Valitsusele võimaluse reguleerida valdade eelarved: neile valdadele, kellele isikumaksu vähendamisega on tekkinud puudujäägid, on võimalus rohkem toetust anda nendest summadest, kuna aga nendele valdadele, kus kinnisvaramaksu osa, mis valdadele riigi käest on üle läinud, ületab vähendatud isikumaksu osa, võib valitsus toetust käesoleval juhul vähem määrata, ja seega oleks võimalik reguleerida valdade puudujääkide küsimust, mis oli isiku- ja kinnisvaramaksu seaduste juures rahaasjanduse komisjonis. Valla- ja maaomavalitsused selle seaduse vastuvõtmisega mingisugustesse raskustesse ei satu ja nemad ei ole selle seaduse vastu protesteerinud.

Linna- ja alevivalitsustelt on saabunud rahaasjanduse komisjonile ja Riigikogu rühmadele telegrammid, et selle seaduse vastuvõtmisega pannakse linnad ja alevid ülepääsemata raskustesse. Need telegrammid on põhjenenud arusaamatustel, nagu ei saaks linnad ja alevid edaspidi enam mingisuguseid summasid viinaostu lubade ja trahterimaksu riigiosa ärajäämisel.

Minu eelpool toodud seletustest ja ka valitsuse seletuskirjast, samuti ka Majanduseministri seletustest rahaasjanduse komisjonis, on olukord selge ja nii, nagu mina siin ette olen kandnud. Seepärast pole ärevuseks põhjust. Valitsus võib toetust alevitele ja väiksematele linnadele kas või möödunud aasta summas määrata.

Rahaasjanduse komisjon kaalus pikalt ja laialt neid küsimusi, toodi ette igasuguseid vajalikke andmeid, mille järgi rahaasjanduse komisjon valitsuse poolt esitatud seaduseelnõusse mingeid parandusi ei teinud. Rahaasjanduse komisjoni nimel panen ette,

trahteriärde liikide täiendamise ja omavalitsustele trahterimaksu tulude kindlustamise seaduse muutmise seadus I lugemisel vastu võtta.

L. J o h a n s o n: Austatud Riigikogu liikmed! Aruandja ütleb küll, et omavalit-

sustel ei olevat ärevuseks mingit põhjust. Aga kui vaadata neid arvusid, mis käsitavad omavalitsuste seisukorda, ja seda puudujääki, mis käesolev seaduseelnõu omavalitsuste eelarvetesse lööb, siis näeme, et omavalitsustel on siiski ärevuseks põhjust. Suur jagu omavalitsustest on oma eelarveid kärpinud. Omavalitsuste sissetulekud, ka need, mis alles jäänud, on kriisiaega arvesse võttes vähenenud. Ühtlasi on aastate viisi kõneldud sellest, et omavalitsustele tuleb anda põhjalik maksuseadus. Seda ei ole teostama hakatud, vaid selle asemel on üles kerkinud maaomavalitsuste ärakaotamise küsimus. See on ka nüüd kõrvale heidetud ja hakatud koerasaba jupiviisi raiuma. Iga nädal toob uusi üllatusi omavalitsuste suhtes ja saadab neid ikka järjest suurematesse raskustesse. Üheks sääraseks oli kinnisvaramaksu seaduse muutmise seadus. Ja see, kui hiljem anti riigi osa kinnisvaramaksust omavalitsustele, ei katnud seda isikumaksu, mis omavalitsustelt, valdadelt ja alevitelt ära võeti. Tervel real omavalitsustel jäi puudujääk, ja kui nüüd võetakse ka need summad ära, mis nad viinamaksust said, ja antakse üksikutele omavalitsustele ministri äranägemise järgi, nagu mingisugust armuandi või preemiat selle eest, et nad on osanud oma kulusid kärpida, või teiste sõnadega öelda, nad on osanud oma ülesandeid teostamata jätta, siis see lubadus, mida nüüd praegu aruandja annab, see ei täida mitte ühegi omavalitsuse eelarvet. Eelarved on koostatud ja nendes eelarvetes on puudujääk ja seda ei saa katta niisuguste lubadustega. Ei ole mitte teada, kas seda summat, mis on võetud riigi eelarvesse, üldse välja antakse, kellele antakse ja kuipalju välja antakse. Ainult niipalju on valitsuse esitaja seletanud, et sellest 300.000 läheks vallavalitsustele ja 190.000 läheks linna- ja alevivalitsustele. Meie näeme, et linna- ja alevivalitsused kaotavad nüüd rohkem kui poole sellest, mis nad enne saanud, ja ka vallad, kes on pidanud ära andma oma isikumaksu suurema osa. Missuguses seisukorras meie omavalitsused on, selle näiteks on kirjeldatud Tallinna ja Tartu seisukorda. Mina tooksin näiteks ainult mõne. Võtame ühe vaesematest, kehvematest alevitest. Võtame näiteks Otepää Tartumaal. Seal maksti seni isikumaksu 3.50 kuni 17 kroonini, ja nii nad said tulu umbes 3.000 krooni 400 maksja pealt. Et nüüd võtta sisse 3.000 krooni, selleks peab see omavalitsus määrama kõigile selle ülemmäära — 9 krooni. Ja mis teie siin

näete? Seni oli kõige väiksem norm 3.50 krooni, ja sellest saadi 3.000 kokku, aga kui nüüd see summa tahetakse kokku saada, siis tuleb kõigile panna 9 krooni. Ja sellega, et kaupmeeste ja suurnikkude isikunaks, kellel suured sissetulekud, et nende 17 krooni 9 krooni peale alla viidi, see pärast tuleb kehvikutele seal juurde panna. Et see nendele suuri raskusi toob, see on täiesti arusaadav. Otepääs on 2.500 kodanikku. On ülal pidada juba 70 hoolealust. Meie teame, et vaesel rahval, kes maal valdades tööl käib, alaline elukoht on Otepää-taolistes valdades. Peale selle on vaeseid lapsi, kellele tuleb abi anda. Alevil on tasuda 6 miljonit koolimaja eest. Siin võidakse küsida, mispärast seda ehitati. See on aga küsimus, mida omalajal pidi käsitatama. Peale selle peab alev kandma õpetaja palgad ja kooli majanduslikud kulud. Kui need sissetulekud omavalitsusel, nagu Otepääs, ära võetakse, kuidas edaspidi siis ta veel elada võiks?

Samas seisukorras on iga teine väike linn. Võtame Põltsamaa. Otepäält võetakse võrdlemisi suur summa ära, 370.000 senti kaotab ta selle seaduse läbi, mis praegu arutamisel. Siis võtame teise omavalitsuse — Põltsamaa linn. Seal on ka kaotus 308.000 senti. Ja selle tagajärg on, et omavalitsus ei saa enam oma ülesandeid täita.

Virumaal Jõhvis on kaotus 2.500 krooni ja alevi eelarve on 3 miljonit senti suur. Kui sellest 3 miljonist ära võtta 2.500, siis annab see väga tunda. Tartu linn kaotab 6 kuni 7 miljonit, ja Tallinn kaotab 17 miljonit selle läbi.

Majanduseminister on öelnud, vähemalt komisjonis, et Tallinnas on üks linnanõnikkudest sellega rahule jäänud. Aga nähtavasti oli see linnanõunik niivõrt arusaamata ja ei teadnud, mis selle seaduse sisu oli. Kui üks linnanõunik võis nii öelda, et ta on sellega rahul, kui võetakse ära 17 miljonit, siis ei ole selle linnanõniku koht seal, ta ei oska linna huviseid kaitsta. (V a h e l h ü ü d e d.) Mitte linnapea, vaid linnanõunik. (V a h e l h ü ü e.) Linnapea oli selle avalduse vastu protesteerinud. Lõpuks, Majanduseminister on väga kõrgel kohal ja linnanõunik tahtis tagasihooldlik olla ja ütles, hea küll, ma lepin. See pani väga raskesse seisukorda linnade liidu esindaja komisjonis. Nüüd ei saa vastukaaluks tuua üht linnanõnikku nendele kirjadele, mida üle terve riigi tuli, kus andmeid tuuakse, aga ka neile seletustele, mida andis linnade liidu esindaja härra

Smetanin. Ma arvan, et linnanõniku avaldus ei kaalu seda üles. On eelarve-seadus, mille põhjal antakse lahtised käed Majanduseministrile, ja Majanduseminister on lubanud eelarve-kulusid vähendada 10% võrra, seda lubas ta komisjonis. On väga riskantne praegu omavalitsustelt, kus nad ei suutnud oma ülesandeid täita ei hoolekande ega ka tervishoiu alal, samuti ka hariduse alal, summasid ära võtta. Ma tuletan meelde, mida rahaasjanduse komisjonis ütles põllumeeste kogudesse kuuluv omavalitsuste-tegelane, Harju maavalitsuse esimees härra Männik, kes alles hiljuti Riigikogus isius, tema ütles, kui teie selle seaduse vastu võtate, siis selle tagajärg on see, et meie peame lõpetama loomatervishoiu võrgu, loomatervishoiu korralduse ja ühtlasi sellega terve rea teisi sellelaolisi korraldusi, millel ka oma majanduslik väärtus on. Kui summad ära võetakse, siis sel teel tõugatakse omavalitsused raskustesse, ja sellepärast tuleks see seaduseel nõu tagasi lükata.

Aruandja J. F u k s (lõpusõna): Need väited, mida härra Johanson ette kandis, olid ka komisjonis teada. Kuid need andmed, mida rkl. Johanson ette kandis, on liialdatud. Tema ütles, et Tallinna linn kaotab selle seaduse vastuvõtmisega 17 miljonit senti. Möödunud, 1931., aastal on saanud Tallinna linn viina- ja trahterimaksu summast 120.000 krooni. Kui Tallinna linnal oli trahterimaksu 25 milj. senti aastas määratud, ja sellest leidis võimaliku olevat kaheksa miljonit senti trahteripidajatele maksu vähendada, siis ei ole ju linnal raskusi. Härra Johanson nimetas veel Otepää alevit, Otepää olevat toetust saanud 370.000 senti. Andmed näitavad, et Otepää on toetust saanud 2.925 krooni, ei ole 300.000 sentigi, ja see näitab, et püütakse ikka natukene liialdada. 19 miljonit senti jagatakse linna- ja aleviomavalitsuste vahel... (V a h e l h ü ü e.) Kui Tallinna linn oma 660-miljonisendilise eelarve juures kas või 10 miljonit senti trahterimaksu kaotaks, siis tuleks teha ainult 1½% kokkuvõidu. Härra Johanson tähendas komisjonis, et Tallinna linn ei ole kokkuvõiduks kõik ära teinud, mis võimalik on, on ainult väiksemate ametnikkude palkasid kärbitud, linnanõnikkude suhtes aga on see eeskuju näitamata. Nii et Tallinna linn tuleks omaga välja, samuti ka teised linnad. Meil on vastu võetud rahaasjanduse komisjonis piimaühingute toetamise seadus. Ainult neile piimaühingutele võimaldatakse maatulun-

dusekapitalist toetust, kes oma eelarvet võimalikult on kokku tõmmanud. Siin peab riik ka ütleva omavalitsustele, et ainult neile omavalitsustele, kes oma kulud võimalikult kokku tõmbavad, ja sealjuures ikka jäävad puudujäägid, on võimalik toetust anda, mitte aga neile, kes lahedalt elavad ja kärpimisi ette ei võta. Seepärast korraldada oma ettepanekut, see seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Seaduseelnõu võetakse vastu I lugemisel 30 häälega 17 hääle vastu.

Aruandja J. F u k s: Teen ettepaneku, käesoleva seaduseelnõu I ja II lugemise vahel mitte pidada kolmepäevalist vaheaega.

Ettepanek võetakse vastu.

11. Eesti Vabariigi Põhiseaduse muutmise seaduse komisjoni esitis Eesti Vabariigi Põhiseaduse muutmise seaduse kohta.

Eesti Vabariigi Põhiseaduse muutmise seaduse komisjoni aruandja J. U l u o t s.

Kaasaruandja H. K u k k e.

L. R a u d k e p p: Põhiseaduse muutmise seaduse ettepanekus, nimelt § 61, näib mul teine lõige üleliigne olevat, või paremini öeldud: teist lõiget võiks ühendada esimese lõikega. Teises lõikes on öeldud: „Kui Vabariigi Presidendi otsus või akt on seadusevastane, siis peaminister või asjaomane minister on kohustatud keelduma kaasallakirjutamast.“ Siin on teatud vastolu, sest ühes eelmises paragrahvis on öeldud, nimelt § 57, et „Temaga koos teotseb riigi valitsemises Vabariigi Valitsus.“ Igatahes... (V a h e l h ü ü e.) Noh, ma ometi paari lausega võin ära öelda seda mõtet, see ju kahju ei tee. Igatahes see lõige jätab niisuguse mulje, nagu oleks võimalus Vabariigi Valitsuses presidendi ja peaministri või asjaomase ministri vahel nii suuri lahkuminekuid olla, et ministrid võivad kategooriliselt keelduda kontrasignatsioonist. Ma mõtlesin, et selle lõike võiks lisada juurde esimesele lõikele niisugusel kujul, mis mitte nii teravalt ei laseks välja paista, et võiks olla mingisuguseid kokkupõrkeid vabariigi presidendi ja peaministri vahel. Niisugune võimalus oleks olemas, kui juurde lisada esimese lõike lõppu: „ja nad on kohustatud keelduma kaasallakirjutamast, kui Vabariigi Presidendi poolt kavatsatud otsused ja

muud aktid on seadusevastased.“ Kuna aga, nagu ma kuulsin, et on tehtud ettepanek, see lõige hoopis ära jätta, siis ei ole ju selle vastu põhjust rääkida, kuigi võiks tekkida teine küsimus, kas ei tekiks auk seadusse, kui teine lõige hoopis ära jääks.

Kaasaruandja H. K u k k e (fakt. märk.): Ma juhin siin lugupeetud rkl. Raudkepi kui ka teiste Riigikogu liikmete tähelepanu sellele, et komisjon on juba selle osa § 61 kustutanud, ja vastav ettepanek*) on Riigikogu liikmetele kätte antud. Tühja kohta sinna ei jää.

A. R e i: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Eelmisel korral minu rühmakaaslane rkl. Ast võttis juba pikemalt sõna ja selgitas meie rühma seisukohti praegu arutamisel oleva esitise kohta. Sellepärast ei oleks mul öieti enam tarvis sõna võtta, kuna rkl. Ast küllalt täielikult väljendas meie seisukohad. Kui ma siiski veel sõna võtan, siis sellepärast, et küsimus on üks tähtsamaid ja tõsisemaid meie riigi elus, kuna Põhiseadus on raam, milles peab arenema kogu meie riigi tegevus. Teiseltpoolt aga on minu sõnavõtmine põhjendatud veel sellega, et nähtavasti siiski minu rühmakaaslase Ast'i seletused mõnelpool ei leidnud küllaldast arusaamist. Nimelt ütles lugupeetud rkl. härra Strandman, et tema lõpuks ei olevat aru saanud, kas kõneles rkl. Ast esitise poolt või vastu. Ometi — niipalju, kui mina tähele panin — rkl. Ast väga kategooriliselt ja selgelt toonitas, et meie algusest peale oleme pidanud Põhiseaduse muutmist mittevajalikuks. Seda algatust meie oleme lugenud mittepõhjendatuks, enneaegseks, kuna ei ole mingil kombel tõeks tehtud, kas üldse on tarvis Põhiseadust muuta ja kas peab muudatusi tegema just nende ettepanekute piirides, millised nüüd on Riigikogule esitatud. Seda seletas rkl. Ast siin meie rühma nimel, ja seda oleme meie korduvalt seletanud ka ajakirjanduses ja igalpool mujal igal sündsall juhusel. Kui aga siiski minu parteikaaslase seletustest võidi mitte küllalt selgesti aru saada, siis nähtavasti vajab küsimus veel mõnesugust selgitamist, ja sellepärast ma arvangi mitte üleauruse olevat veel kord selle küsimuse kohta sõna võtta.

Kõigepealt olgu tähendatud, et praegu on igatahes varajane meie Põhiseadust muutmata

*) Parandus-ettepanek vaata 237. koosoleku täielik protokoll, lhk. 4038.

hakata. Põhiseaduste kohta saab anda motiveeritud otsuse, kas nad tõesti on ekslikud mõnes suhtes, alles hulga pikema aja järele, palju kauem kestvate kogemuste järele, kui see meie Põhiseaduse suhtes on võimalik olnud. Põhiseadusi peab proovima aastakümneid, enne kui saab selgeks, kas nendes on vigu, mis takistavad riigivõimude funktsioneerimist. Teiseks on pikemaajalisi kogemusi tarvis ka selleks, et välja selgitada, missuguses suunas on vaja Põhiseadust muuta. Põhiseadus on niisugune seadus, mida ei tohi kergel käel, ilma pikema kaalumisetähta muuta. Põhiseaduse muutmise juures peavad olema täielikult välja selgitatud niihästi selle puudused kui ka see, missuguses suunas neid puudusi tuleb kõrvaldada. Meie Põhiseadus ei ole veel 12 aastatki maksnud. Meie Põhiseadus pandi maksma 20. detsembril 1920, seega 11 aastat on ta jõus olnud. See on liiga lühike aeg selleks, et selgitada, kas on vaja meie Põhiseadust muuta ja missuguses suunas seda peaks tegema. Sellepärast on ka arusaadav, mis pärast 4 aasta eest õigusteadlaste päev, kus arutelul oli terve rida referaate riigivõimude küsimuste kohta, pärast põhjalikke läbirääkimisi võttis vastu resolutsiooni, milles öeldakse:

„Ära kuulunud referaadid ja läbirääkimised ning tähele pannes

et maksev põhiseadus kindlustab riigivõimu rahva käes olemise ja määrab riigi organid, mis seda riigivõimu teostavad rahva põhiseadusliku volituse ulatuses;

et Riigikogu volitused on võrdlemisi laiaulatuslikud ning lubavad riigielu, eriti ka tema enda tegevust korraldada rahuldavalt ja otstarbekohaselt;

et on olemas volitused Vabariigi Valitsuse ja üldse valitsemisaparaadi väljaarendamisele vastavalt tegeliku elu nõuetele, eriti Vabariigi Valitsuse püsivamaks tegemise ja tema võimu suurendamise mõttes;

et on olemas volitused kindlustada Riigivanemale kui riigipeale vääriline seisukoht rahvusvaheliselt ja riiki juhtiv seisukoht siseriiklikult;

et kõik põhiseadusega antud võimu teostamine eeldab vastavaid riiklikke omadusi, mille arendamise ja korraldamise eest tuleb tõsiselt hoolitseda;

ning leiab kõigil esitet põhjusil, et praegusel ajal puudub oluline vajadus Eesti Vabariigi Põhiseaduse muutmiseks.“

Huvitav on ära märkida, et selle ühemeelse resolutsiooni ettekandjaks tol kongressil oli meie praegune lugupeetud aru-

andja härra Uluots, kes nüüd komisjoni nimel põhjendas esitatud eelnõus ettetoodud muudatusi. Kahjuks ei toonud ta mitte niisuguseid mõjuvaid väiteid ette, mis suudaksid kindlalt põhjendada Põhiseaduse muutmise vajadust, just ümberpöörult, lugupeetud aruandja tähendas ise, et riigivõimu korraldus on praeguse Põhiseaduse alusel osutunud küllalt tugevaks ja otstarbekohaseks, teiselt poolt aga, et praeguse Põhiseaduse alusel võiks palju asju hulga paremini korraldada. Kui lugupeetud aruandja siiski arvas heaks mõnesugustele nähetele näidata, mis tõendavat meie Põhiseaduse puudulikkust, siis polnud need küll mitte sellased, mis tungivald teeksid tarvilikuks Põhiseaduse muutmise. Samuti ka teisedki, kes on sõna võtnud selleks, et põhjendada Põhiseaduse muutmist, ei ole suutnud oma seisukohtade kasuks kuigi kaaluvaid väiteid ette tuua.

Iseloomustav on näiteks, et möödunud suvel, kui Põhiseaduse muutmine suurema ägedusega päevakorraks võeti, „Päevaleht“ põhjendas Põhiseaduse muutmise vajadust sellega, et suur hulk inimesi nõuavad Põhiseaduse muutmist. „Päevalehe“ juhtkirivist oli peatoimetaja Luiga kirjutatud, kui ma ei eksi. Seal näidati, et kõik need suured lootused, mida mõnelt poolt pannakse Põhiseaduse muutmisele, on kõvasti liialdatud, ja rõhutati, et vaevalt annavad need muudatused väga tuntavaid tagajärgi. Juhtkiri hoiatas eksilootuste eest, nagu saaks Põhiseaduse muutmise ära hoida kõik soovimata nähted riigi elus. Aga siiski arvas leht, et kuna üks osa inimesi soovib Põhiseaduse muutmist, võiks ju seda muuta.

Kui niisuguste väidetega põhjendatakse Põhiseaduse muutmist, siis näitab see, et tõsiseid ja kaaluvaid väiteid ei ole olemas ja Põhiseaduse muutmiseks puudub tõelik vajadus.

Minul on niisugune mulje, et Põhiseaduse muutmine üldse on päevakorraks toodud vaid seepärast, et kaua aega on selle küsimuse ümber tehtud lihtsalt odavat demagoogiat. Põhiseaduse puudulikkus oli mõnele erakonnale valimistel heaks kõneaineks, mille kohta oli hõlbus karedaid sõnu teha. Kui neile ette heideti, miks nad Riigikogus ei ole läbi viinud, mis nad valimistel lubanud, siis oli väga hõlbus kõike süüid veeretada halva Põhiseaduse peale. Põhiseaduse arvustamine oli just nagu suitsukate, olles heaks abinõuks, millega sai valijate ees ennast vabandada ja valijate tähelepanu enda pealt kõrvale juhtida.

Ja kuna sedaviisi oli aastate viisi demagoogiliselt, kergemeelselt ja halvakspanevalt arvustatud meie Põhiseadust, ilma et Põhiseaduse muutmise vajaduse põhjendamiseks oleks ette toodud põhjalikult kaalutud väiteid, ilma et oleks asjalikult ära näidatud, et Põhiseaduse muutmise tõepoolest annab häid tagajärgi, siis pidi ometi lõppude-lõpuks sõnade juurest minema tegude juurde ja Põhiseaduse muutmise võtma tegelikult päevakorrale.

Kuid meie rühm, olles arvamisel, et Põhiseaduse muutmiseks ei ole vajadust, ei saa aga mitte sellepärast öelda, et meie oleme desinteresseeritud selles küsimuses, missugust muudatust tahetakse just rahvale otsustamiseks ette panna. Me ei saa öelda, et meile on ükskõik, missugusel kujul Põhiseaduse muutmise eelnõu pannakse rahvahääletamisele, või et meie koguni arvaksime, et mida halvem see eelnõu, seda parem. Kuigi meie arvame, et Põhiseaduse muutmiseks ei ole vajadust, ei või meie ometi mitte kindlad olla, et rahvahääletamisel Põhiseaduse muutmise seaduseelnõu siiski mitte vastu ei võeta. Meie rahva poliitiline arusaamine ja teadlikkus kasvab küll aastast aastasse, valimistest valimisteni, kuid selle peale vaatamata oleks siiski liiga julge oletada, nagu oleks meie rahva teadlikkus juba nii kõrge, et ta suudab õieti ja eksimatult hinnata kõike, mis temale rahvahääletamiseks ette pannakse. Kui tõsine erakond peame meie arvestama kõigi võimalustega ja muu seas ka sellega, et Põhiseaduse muutmise eelnõu, kuigi meie omalpoolt oleme tema vastu ja teeme kõik, mis meie võimuses, et rahvas selle hääletamisel tagasi lükkaks, siiski võib rahvahääletamisel saada enamuse. Sellepärast ei saa meie selles küsimuses asuda seisukohale, et meile on ükskõik, missugune kuju antakse Põhiseaduse muutmise eelnõule. Meie oleme väga huvitatud sellest, et kui Põhiseaduse muutmise eelnõu läheb rahvahääletamisele, see eelnõu ei sisaldaks mõtlematuid ja läbikaalumatuid asju, mis võiksid riigielu ajada ummikusse. Kuigi meie ei pea muutmist vajalikuks, loeme meie ometi väga tähtsaks, et kui rahvas siiski peaks selle eelnõu vastu võtma, siis muudetud Põhiseadus ei sisaldaks halbtusi, mis võiksid riigielu asetada ülepääsemata raskustesse. Rahval ei ole ju ometi võimalust tungida eelnõu üksikasjadesse ja teha selles parandusi. Ta peab nii, kuidas see talle ette pannakse, eelnõu võtma vastu või lükkama tagasi. Sellepärast meie erakond arvas vajalikuks Põhiseaduse

muutmise eelnõu väljatöötamisel olla kaastegev kui opositsioon, see on — kui pealtvaataja ja arvustaja. Sellepärast mina oma rühma ülesandel võtsin osa eraviisilisest rühmadevahelisest nõupidamisest ja alamkomisjonist, kes eelnõu välja töötas. Rühmadevahelisel nõupidamisel deklareerisin mina, et kui meie rühm selle seaduseelnõu väljatöötamisest osa võtab, siis mitte sellepärast, et meie tunnustaksime Põhiseaduse muutmist vajalikuks, vaid meie oleme valmis eelnõu väljatöötamisest osa võtma — kui seda peetakse soovitavaks — selleks, et esile tuua oma kaalutlusi ja arvustavaid vastuväiteid, nii et eelnõu pooldajad võiksid meie seisukohtadega arvestada ja tarbekorral eelnõus vastavaid muudatusi teha. Seda oleme meie deklareerinud rühmadevahelisel nõupidamisel, kui ka alamkomisjonis, ja samast seisukohast välja minnes oleme kaastegevad olnud ka Riigikogu poolt valitud erikomisjonis, kelle esitis meil praegu arutamisel on. Kordan veel, et meie rühma kindla veene järgi ei ole Põhiseaduse muutmise vajadus sugugi mitte kindlaks tehtud. Ei teoreetiliste ei praktiliste kogemustega ei ole suudetud põhjendada, et oleks vaja Põhiseadust muuta, ja nimelt just sel kujul, nagu praegu Riigikogule esitatud eelnõus on ette nähtud. Et presidendi instituudi sisseseadmine aitaks meil valitsusevõimu stabiilsemaks teha, seda pole siin keegi enam kinnitada julgenud. Rkl. Strandman leidis, et meie senise Põhiseaduse alusel ei ole meie olukord, mis puutub valitsuse stabiilsusesse, mitte halvem, kui meie naabritel, kellel on presidendid olemas, vaid isegi parem. Et ka lugupeetud aruandja arvates senine Põhiseadus on võimaldanud meil küllalt tugeva valitsuse loomise ja küllalt otstarbekohase riigivõimu korralduse, seda ma juba tähendasin. Ka riigiõiguse teoorias ei ole presidendi instituudi vajadus miskisuguste veenvate argumentidega tõendatud. Üks nüüdisaja silmapaistvamaid riigiõiguse teoreetikuid, endine Viini ülikooli professor Kelsen, oma tuntud teoses „Üldine riigiteadus“, „Allgemeine Staatslehre“, otsekohe näitab, et president ei ole sugugi oluliselt vajalik organ riigi elus, kuna see õieti on monarhistliku korra jäänus, milleks demokraatlikus riigis pole tõsist tegelikku vajadust. (V a h e l t h ü ü e.) Tema ütleb, et vajadust presidendi järgi ei ole olemas, ja neid ülesandeid, mis harilikult täidab president, võib mitmetviisi teisiti korraldada. Need esindamise funktsioonid, mis harilikult on presidendi peal, võib väga hästi ära jagada

peaministri ja parlamendi esimehe vahel, umbes nii, nagu need meil on ära jaotatud. Nii et teoreetiliselt ei ole sugugi kindlaks tehtud, et president oleks vajalik demokraatlikus riigis.

Teiseks mis puutub arvamisesse, nagu aitaks rahva poolt valitud president rahva võimu ja mõju kõvendada nii, et rahvas saaks presidendi kaudu täielikumalt maksima panna oma mõju riigielus, siis näitab seesama teoreetik Kelsen, et just parlamendi kõrval rahva poolt valitud presidendi ametisse panemine mitte ei suurenda rahva võimu, vaid ümberpöörduvalt, just nõrgendab rahva suveräniteeti. Kui miljoneist valijaist koosnevale rahvale vastu seatakse üksainus valitu, ütleb Kelsen, siis ei jää rahvaesinduse vaimust midagi järele.

Kui parlamendi tasakaalustamiseks rahva poolt valitakse president, siis tekitab see ainult rahva tahte killustamist, nii et rahva võim ei saa otsekoheselt ja selgelt kujul väljendust leida.

Kui Saksamaal pärast 19. aasta revolutsiooni Saksa riigi ja osariikide uusi põhiseadusi välja töötati, siis leiti, et riigis on president vajalik juba sellepärast, et riigis esindamise funktsioon mängib väga suurt osa. (V a h e l h ü ü e.) Saksa osariikides aga, kellega meie endid rohkem võrrelda võime, kui Saksa riigiga, põhiseaduste väljatöötamisel kaaluti küsimust, kas on vaja seaduseandliku ja täidesaatva võimu tasakaalustamiseks ellu kutsuda erilist presidendi instituti, ja leiti, et seda vaja ei ole, kuna see tekitab ainult ilmaaegseid kulusid ja hõõrumisi ministrite ja presidendi vahel.

Härra Strandman tõstis küsimuse üles, et kuna parlamentaarse süsteemi juures president osutub mitte küllaldase võimuga varustatud isikuks, kas ei oleks meil mitte soovitatav midagi Ameerika presidendi taolist, kelle käes on kontsentreeritud suur võim riigis. Minu arvamise järgi Ameerika presidendist on meil veel vähem õppida, kui parlamentaarsest presidendist. Ameeriklased ise ei pea oma korda, mis neil maksev olnud juba poolteistsada aastat, sugugi mitte ideaalseks. Need, kes Ameerika elu lähemalt tähele pannud, leiavad selles süsteemis väga suuri raskusi. Aga Ameerikal on terve rida eeldusi, mis ainult Ameerikas selle süsteemi võimalikuks teevad ja miliseid meil olemas ei ole. Eeskätt juba see, et Ameerika on põline kahe erakonna maa, ja et seal kolmas erakond ei taha kuidagi jalgu alla võtta, Ameerika presidendi instituti aga otse eeldab kahe erakonna süs-

teemi ja ühtlasi ka aitab seda süsteemi alal hoida. Seal presidendi valimised ja parlamendi esindajatekogu valimised sünnivad ühel ajal, ning see garanteerib seda, et erakond, kelle selja taga seisab rahva enamus valimistel, see erakond... (V a h e l h ü ü e.) See võib küll olla, et täpselt ühel päeval ei sünni need valimised. (V a h e l h ü ü e.) See on senati valimine, aga esindajatekogu valimine on samal ajal, kui presidendi valimine. (V a h e l h ü ü e.) Seda küsimust igatahes võib selgitada edaspidi, sel ei ole ju otsustavat tähtsust, aga minul on küll meelde jäänud, nagu sünniksid presidendi valimised ühtaegu esindajatekogu valimistega, mispärast see erakond, kelle selja taga on rahva enamus, see on — valijate enamus, saab enamuse parlamendis, kui ka presidendi. Sellega on teatud määrani kindlustatud, et president ja parlamendi enamus saavad ilma hõõrumisteta käsikäes töötada. Neil asjaoludel ei saa ette tulla, et vabariiklane on presidendiks, ja samal ajal esindajatekogus on demokraatidel enamus. See on üks eeltingimus. Teine eeltingimus on see, et Ameerika on väga rikas maa. Ameerika presidentsiaal-süsteem on aga niisugune süsteem, mida ainult rikkad riigid võivad omale lubada. Ameerikas teatavasti on võimude lahutamise teooria niikaugele viidud, et Ameerikas ministrid ei saa parlamenti tulla eelarvet kaitsma, vaid eelarve seab kokku parlament. Loomulik, et niisuguse süsteemi juures iseäralikkude kokkuhoiu ei saa olla. (V a h e l h ü ü e.) 1921. aasta aktiga on püütud luua mõnesuguseid parandusi, et võimaldada mingit koostööd valitsuse ja parlamendi vahel eelarve suhtes. Kuid põhijoontes on süsteem püsima jäänud, ja see süsteem ei saa võimaldada nii suurt kokkuhoiu, kui parlamentaarne süsteem. Väiksemates või keskmistes riikides ei saa niisugusest süsteemist juttugi olla. Kuulus demokraatliku riigikorra uurija James Bryce, kes kauemat aega oli Inglise saadikuks Ameerikas, oma töös „Modern Democracies“ leiab, et Ameerika süsteem on käsitatav ainult suurte ja rikaste riikide juures, väiksemate riikide juures aga ei või see käsitamisele tulla. Teiseks leiab Bryce, et presidentsiaal-süsteemi juures rahva tahe ei saa nii täielikult ilmsiks tulla, riigi valitsemisvõim ei seisa niivõrd rahva mõju all, nagu seda näeme parlamentaarse ja Shve'tsi süsteemi juures. Lõpuks aga, mis peasi, minu arvates on see suur arusaamatus, kui arvatakse, et parlamentaarne valitsusevõim on nõrgem ja presi-

dentsiaalvõim — tugevam. Võimude jaotamise teooria, millele tugeneb president-siaal-süsteem, on riigiõiguses tunnustatud ekslikuks õpetuseks. Kui aga see õpetus viiakse liialduseni ja riigivõim lõhutakse ära, nii et tekib dualism, siis ei saa riigivõim tugev olla. Parlamentaarne valitsus, mis toetub tugevale parlamendi enamusele, on palju tugevam, kui kõige kindlakäelisem autokraatia. Eks seda näidanud ometi ilmasõda. Kõik autokraatiad varisesid kokku, aga parlamentaarse süsteemiga valitsused jäid püsima ja võitsid.

Ilma et tarvitseks ette tuua autoriteetide arvamisi, peaks tõsisem järelemõtlemine näitama, et parlamentaarne valitsus, mille selja taga seisab kindel enamus parlamendis, just sellesama tõttu peab olema väga tugev. Demokraatlikult valitud parlament on haruldaselt heaks abinõuks rahva tahte ja toetuse koondamiseks valitsuse selja taha. Kui valitsus tunneb rahva enamuse kindlasti oma selja taga olevat, siis tõepoolest niisugune valitsus on palju võimsam ja tugevam, kui 18. sajandi monarkide valitsused. (V a h e l h ü ü e.) Meie praegune Põhiseadus ei ole mitte puht parlamentlik süsteem, vaid on teatav segu parlamentaarsest ja Shveitsi süsteemist. See süsteem on aga osutunud küllalt elujõuliseks ja küllalt tugevaks, võimaldades küllalt tugeva ja stabiilse valitsuse loomise. Nagu ühel õigusteadlaste päeval rõhutati, on meie Põhiseaduse suureks headuseks see, et ta on võrdlemisi paindub ja avar, et sellesse võib väga mitmesugust sisu valada. Meie riigielu arendamise võimalused praeguse Põhiseaduse piirides ei ole veel kaugeltki ära kasutatud. See Põhiseadus võimaldab veel väga palju teisiti korraldada, et riigivõimu otstarbekohaselt konstrueerida. Kui praegune Põhiseaduse muutmise ettepanek viiakse rahvahääletamisele, tuleb aina soovida, et ka muudetud Põhiseaduses võimalikult sama paindub vorm alal hoitakse, et see mitte ei oleks Prokrustese voodiks meie riigielule. Üldiselt näib mulle, et ses mõttes uuele eelnõule suuri puudusi ei saa just ette heita.

Kui mul lubatakse veidi üksikasjades juures peatuda, siis julgeksin soovitada, et vast oleks parem, kui presidendi valimise moodus eelnõust jäetaks välja, ja just sel kaalutlusel, et ei ole hea, kui Põhiseadusesse paigutatakse konkreetseid norme, mis vast õige pea osutuvad ebasoovitavateks, kui tegelik elu ära näitab, et parem oleks asja teisiti korraldada. Siin on paragrahvi konstrueerimisel arvatavasti

välja mindud soovist, et president teisel valimisel võimalikult saaks absoluutse enamuse. Esmakordne valimine oleks nagu eelvalimine, kus piiramata arvul kandidaate võistlevad, mille tõttu arvatavasti esimesel hääletamisel vaevalt kunagi keegi kandidaatidest saab absoluutse enamuse. Kui aga teisel hääletamisel kandideeriksid ainult kaks kandidaati, siis arvatakse, et üks nendest igal juhul saab absoluutse enamuse. Sellise kunstliku võtte abil loodetakse meil saada presidendi, kes võiks öelda, et minu selja taga seisab enamus rahvast. Minu arvates aga niisugusel enamusel ei ole väga suurt moraalselt väärtust. Valijad on siin hädaseisukorda pandud, kuna neil on ainult kahe kandidaadi vahel valida, — kas üks või teine, olgugi et nad kellegi kolmanda poolt hääletaksid. On aga väga kahtlane, kas seegi moodus annab absoluutse enamuse hääleõiguslikest, sest valimistest osavõtt ei ole ju sunduslik. Kui kumbki kandidaat valijatele ei meeldi, siis nad lihtsalt ei lähe valimisele. (V a h e l h ü ü e.) No jah, antud häälest üks saab muidugi rohkem kui teine, aga see ei ole hääleõiguslike kodanikkude enamus.

Komisjonis juhiti tähelepanu sellele, missugused halbused siin võivad tekkida. Praegu valimiselolev Saksa riigi president Hindenburg eelmistel valimistel, 1925. aastal, esimeses käigus üldse ei kandideerinud. Ainult siis, kui esimese käigu hääletamisel läksid hääled lahku, seati üles Hindenburg'i kandidatuur, ja see läks ka läbi. Nagu kogemustest näeme, ei ole Saksa riik sellega mitte kaotanud, sest endine keisririigi feldmarssal osutus niivõrt kohusetruuks ja loaalseks presidendiks, niivõrt ausalt täitis oma presidendivannet, et ka praegu väga palju lootusi pannakse tema peale ning oodatakse, et Saksamaa võib-olla pääseb ähvardavast kodusõjast, kui esseeisvatel valimistel võitjaks jääb Hindenburg.

Häälte vahekorraldus esimesel valimiskäigul sagedasti võib olla üsna juhuslik. Seal võis väike häältevahe olla näiteks teise ja kolmanda kandidaadi vahel, aga teistkordsel valimisel võiks juhtuda, et mõni kandidaatidest tõmbab oma kandidatuuri tagasi, ja selle tõttu võivad valimiste väljavaated sootuks muutuda. Minule näib, et oleks kõige otstarbekohasem, kui presidendivalimise moodus, samuti nagu Saksa riigi põhiseaduses, jäetaks eriseaduse lahendada, mitte aga Põhiseaduses ära ei otsustataks. Saksa seadus ütleb otsekohe, et valimise kord määratakse eriseadusega. See oleks

ka meil soovitav, sest võib-olla elu näitab, et praegu kavatsetud valimise kord ei ole otstarbekohane. Siis võiks harilikus seaduseandlikus korras seda valimisseadust muuta. Ei ole ju põhjust karta, et Riigikogu looks võimata halva presidendi valimise seaduse. Niisugust umbusaldust hariliku seaduseandluse vastu ei tarvitse olla. Põhiseadusele ei oleks see mitte väga õnnelikuks omaduseks, kui konkreetset seaduseandluse küsimused on seal ette ära otsustatud. Meie ettenägemisvõime on piiratud, meie riiklikud kogemused on väikesed. Elu muutub ja see, mis praegu näib meile väga kindel olevat, võib pärastpoole osutuda sügü mitte nii kindlaks.

Põhiseadus peab kindlaks määrama kodanikkude põhiõigused. Valimise mooduse küsimus on otstarbekohasuse küsimus, kus elunõuete kohaselt tuleb seaduses aegajalt teha parandusi. Seepärast ei ole soovitav valimise korda Põhiseaduses kindlaks määrata, kuna eriseadusega võiks seda väga hästi teha.

Teiste üksikasjade juures ei taha ma peatuda. Kui rahvas, hoolimata meie vastuseisust, siiski Põhiseaduse muutmise eelnõu vastu võtab, siis muidugi sellepärast rahvalitsuse põhimõtte, mis on juurdunud meie rahva elusse ja on meie rahvale ainuvastuvõetav, ainusobiv, ainukohane, see rahvalitsuse põhimõtte oma maksvust veel ei kaota. Presidendi instituut võib demokraatlikku põhimõtet modifitseerida ja teataval määral piirata, kuid ei saa mitte öelda, et kui meil president seatakse ametisse, siis on demokraatia täiesti hävinenud ja meil on maksma pandud miski demokraatiale vastandlik kord. Meie kindel veene on aga see, et Põhiseaduse muutmise ei ole vajalik ja et ta ei saa anda neid suuri tagajärgi, mida mitmelt poolt nii kergeemselts on töötatud, kõneledes presidendist kui peremehest, kes korruga kaotab kõik väärnähted. Meie oleme kindlad, et need lootused on vaid illusioon, ja et need ettekuulutused osutuvad peatselt seebimulideks. Ja meie ei kahtle põrmugi, et meie, kes olime Põhiseaduse muutmise vastu, hiljem võime näidata, et Põhiseaduse muutmise on osutunud ilmaaegseks, põhjendamatuks ettevõtteks ja et see muutmise ei olnud vajalik. Kui valijad seda näevad, siis ütlevad nad, et meil oli õigus, ja nii oleme meie täiesti kindlad, et lõppude-lõpuks ainult meie, sotsialistide, poolehoid rahva seas suureneb.

A. Sternfeldt: Niisuguses põhjanevas küsimuses tuleb võimalust anda

selleks, et rahvasaadikud oma südametunnistuse järele võivad oma soove avaldada ja ühtlasi esitada nende kihtide arvamisi, kellega nad kui rahvasaadikud kokku puutuvad. Sellepärast luban endale isiklikult Põhiseaduse suhtes mõned asjad esile tuua. Esiteks, Põhiseaduse § 11 kohta, kus räägitakse usuvabaduse põhimõttest. Siin on üles loetud kõik need mõtted, mis harilikult usuvabaduse põhimõtte all mõistetakse. Paragrahv kõlab järgmiselt: „Eestis on usu ja südametunnistuse vabadus. Keegi ei ole kohustatud korda saatma usutunnistuslikke tegusid, olema usutunnistusliku ühingu liige ega kandma selle kasuks avalikke kohustusi.“

Usuliste talituste täitmine on takistamatu, kui see ei käi avaliku korra ja kõlbuse vastu.

Usutunnistus ega ilmavaade ei või vabanduseks olla kuriteo kordasaatmisele või kodaniku kohuste täitmisest kõrvalehoidmisele.

Riigiusku Eestis ei ole.“

Minu ettepanek oleks see, et viimane lõige välja jäetaks, sellepärast, et see on eitava asjaolu toonitamine. On palju asju, mida meil ei ole, ja ega me kõike seda ei hakka üles lugema ega endale sellega vaesusetunnistust andma. (V a h e l h ü ü e.) See põhimõtte on eelmistes punktides kindlasti ära tähendatud, sellepärast ei ole tarvidust viimase lõike järgi, ja ma teeksin ettepaneku, viimane lõige välja jätta.

Teine asi on presidendi töötuseandmine. Siin on komisjoni praeguse formulatsiooni tekst, mis arvatavasti kõigile teada. Kuid ma loeksin selle siiski ette, et mõne asjaolu peale tähelepanu juhtida: „Mina, N. N., rahva tahtel astudes Eesti Vabariigi Presidendi ametisse, pühalikult töotan vankumata kaitsta Eesti Vabariigi Põhiseadust ja seadusi, õiglaselt ja erapooletult teostada minule antud võimu ja usutavalt täita oma kohuseid kõigi oma võimistega ja parema arusaamisega Eesti Vabariigi ja rahva kasuks.“ Mina panen ette, et sellele töötusele juurde lisataks: „Õnnistagu minu tööd Kõige kõrgem, kes juhiv rahvaste saatust.“ Ma imestan, et see on välja jäetud, kuna siin teises reas on öeldud, et mina töotan pühalikult. Ükski inimene ei ole püha ega saa ka teha, mis püha on. Jumal üksi on püha, sellepärast võib inimene üksi selle nimel, kes püha on, pühaliku töotuse anda. Ei ole ka ühelgi inimesel oma südametunnistuse autoriteet nii suur pühadus. Meie näeme igapäev tegelikus elus ja ka siin Riigikogus, kuivõrd

see südametunnistus „püha“ on ja kuivõrd ta igapäev muutub. Ja kui meie võtame vormelisse, et meie president peaks pühaliku töötuse andma, siis peame ka ära tähendama, missugune see autoriteet on, kelle nimel ta pühaliku töötuse annab. See on üks asi.

Teine asi on, kui meie töötust anname, siis meil peab olema ka autoriteet, mille põhjal seda töötust antakse. Meie rahvas on usuõpetuse hääletamisel seda tõendanud, et ta on ristiisku pooldav rahvas omas enamuses. (V a h e l h ü ü e.) Siis tehke uus hääletamine ja laske ümber otsustada, aga nii kaua kui meil on see tõendus, et rahvas omas enamuses pooldab ristiisku, nii kaua arvan mina, et meie riigi tulevasel presidendil ei oleks ometi, ma ei taha öelda häbi või piinlikkust pühalikku töötust anda Jumala kui kõrgema autoriteedi ees. Ja on veel üks moment, mida tahaksin toonitada, et meie oma riigi rajamisel oleme näinud, mis Jumala abi tähendab. Seepärast, kui meie rahvaga rääkida, nende inimestega, kes meid siia valinud, siis näete igal sammul ja saate tunda, kuidas nad tõsise hardumusega ja kindla veenega tunnistavad Jumala abi meie vabadusevõitluse ajal. Ja meie rahvaelu ei seisa ka üksi koos neist momentidest, ainelistest asjadest, mille üle siin nii palju vaieldakse, vaid rahva hingeline jõud on oieti kõige suurem faktor riigi ja rahva elus. Kui meie selle kahe silma vahele jätame omas tegevuses, kui ka pühalikkudel silmapilkudel ja väljendustel, siis teeme sellega suure vea. Sellepärast teen isiklikult ettepaneku, et need minu ettepanekud kaalumisele võetakse ja vastu võetakse. (V a h e l h ü ü e.) Rahvasteliit ei ole mitte Kõige kõrgem. Mina ei ole selle vastu, kui Kõige kõrgema asemel võetakse Jumal. Ma pooldaksin seda heameelega, kui komisjon leiab selle võimaliku olevat.

M. V e s t e r b l o m: Minul oleks parandus teha § 36 juures,

võtta § 36 sõnade „Riigikogus on kaheksakümmend liiget“ asemele „Riigikogus on sada liiget“.

Teen seda samal põhjusel, mis ette toodi komisjonis ja mida toonitati rkl-te Ast'i ja Hasselblatt'i poolt.

Teiseks tahtsin puudutada pühaliku töötuse küsimust. Pühalik töötus, mille peab andma president, selle tekst on seaduses. Riigikogu liige peab ka andma pühaliku töötuse, mille tekst aga puudub. On öeldud, et kui Riigikogu liige annab püha-

liku töötuse tingimustega, siis lõpevad see-ga ta volitused. Mis tuleb aga mõista tingimuste all, kui tekstki puudub?

K. P ä t s: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Siin on juba paaril korral küsimust Põhiseaduse muutmise asjus selgitatud, nii nagu oleks praegu Põhiseaduse muutmine sellepärast päevakorrale tõusnud, et on mingisugust demagoogilist agitatsiooni rahvas seas tehtud, ja suured hulgad, kes ei ole äratundmisele jõudnud, kui hea ja täielik on meie praegumaksev Põhiseadus, on sellele agitatsioonile järele andnud ja on avalikkudel koosolekutel ja ajalehtedes hakanud nõudma, et Põhiseadust muudetakse. Selle kohta tahan teha paar märkust.

Toodi ette, et neli aastat tagasi meie juristidepäev, arutades terve päev otsa Põhiseadusega ühendatud küsimusi, lõppude-lõpuks ometi niisuguse resolutsiooni ette tõi, nagu siin täna teatavaks tehti. Mina võtsin isiklikult sellest päevast osa ja pidasin seal ühe referaadi, kus ma püüdsin ja tahtsin näidata, missugused puudused meie maksval Põhiseadusel on, ja need, kes sellest päevast osa võtsid, mäletavad, et väga suure aplausiga võeti see referaat vastu, mitte ükskord lõpul, vaid ka referaadi puhul aplodeeriti palju. Sealsamas astusid aga ka teised referendid teisest seisukohast välja, muu seas püüti näidata, et meie praegune Riigivanem oma võimukülluse poolest olla täiesti samasugune, kui Ameerika president. Loeti Ameerika põhiseadust ette ja toodi kõiksugu loogilisi järeldusi. Ma võin üht öelda, et need küsimused sellel juristidepäeval suuremale hulgale uudiseks olid. Nad ei olnud Ameerika presidendi puudustega tuttavad, ei tundnud paljud ka meie Põhiseaduse kõiki külgi, ja sellepärast kui resolutsioonide kokkuseadmisele asuti, olin mina üks neist, kes sellega nõusse jäi, et ei ole veel aeg kätte jõudnud, kus juristidepäev võiks autoriteetlikke otsuseid selle küsimuse kohta teha, ja sellepärast oleks soovitatav, kui oodataks veel aasta või paar, ja siis tõstetaks see küsimus uuesti üles. Sellega lepiti. Nii ei või ometigi juristidepäeva otsust võtta läbimõeldud kaitsena praegusele Põhiseadusele.

Mis puutub sellesse, et viimasel ajal meil ikka rohkem ja rohkem on nõudma hakatud Põhiseaduse muutmist, siis tuleks meil seda silmas pidada, et neli aastat tagasi, kui juristidepäev koos oli, meil rahva hulgas seda nõudmist ei olnud, ja ei olnud seda kriitikat praeguste riigi kõrgemate asutuste kohta ei rahva keskel ega

ajalehtedes olemas, nagu seda praegu näeme. Ei maksa illusioone teha, vaid võib kindlasti öelda, et kui keegi läheks välja nõudmisega, et Riigikogu liikmete arv 50 peale vähendataks, et temale küllalt poolehoidu leiduks, et saada enamuse. Praeguse rahva meeleoluga rehkendades võib arvata, et kui niisuguse nõudmisega väljamineja jääkski vähemusse selle ettepaneku suhtes, siis see vähemus väga kaugel ei oleks enamusest. Rahvas on võtnud seaduseandluse kogu vastu arvustava seisukoha. Kui vaata, miks meid kritiseeritakse, siis võite küllalt selleks materjali leida „Päevalehest“, mida siin tsiteeriti presidendivastase seisukoha kaitsjana, kriitikat lugeda meie seaduseandluse kohta. Selles asjas minnakse isegi väga kaugele, heidetakse ette, et Riigikogu oma töös ei tööta riiklikkudes huvides, vaid et Riigikogus on alaline erakondade vägikaika vedamine. Igatahes nagu küllusesarvest tuleb süüdistusi erakondade tegevuse vastu. Võib öelda, et see ainult ajalehemehe töö ükski ei ole, vaid see on vastukaja rahva suurte hulkade arvamisele. Meie ei saa Riigikogu, kui tahame muud tööd teha, kujutada muuna, kui kohta, kus erakondade võitlus edasi läheb. Meie ei suuda kujutada seaduseandlikku kogu, kus rahvas ennast esitab mitmesuguste huvide, sihtide ja arusaamiste näol, et siin võiks taevalik rahu maad võtta, kus kõik üksteisele sõbralikult vastu tuleksid ja üksteisel silmast soovid ära loeksid, et vastasele järele anda. (V a h e l h ü ü e.) No vaadake, sõim ei ole võitlus. Sellega võitlevad need, kellel kõik abinõud puuduvad. Sõim on kõige väiksem vaimuavaldus. Ma räägin võitlusest puhtamas mõttes, mis parlamendis on ja ka olema peab. Võitlus saab edasi kestma parlamentides.

Meie erakondadevõitluses võime ka piiridest üle minna, ja mitte ükski alla poole lubatut langeda, vaid ka võitluse sisu järele liialdustesse sattuda, siis peaks rahva huvide pärast olema ametivõim, mis kõrgemal seisab kui erakondlik võitlus. Sarnast võimukandjat praegu meil ei ole. Meie riigikord seda ei tunne. Meie rahvas ei saa, kui ta on Riigikogu valinud, 3 aasta jooksul, ja kui seadus läbi läheb, siis 4 aasta jooksul, kuidagi avaldada peale rahvahääletamiste Riigikogule, kas või tagasihoidlikult, et nüüd oleks aeg piiri pidada, või kui meeleolu teravaks läinud, kas või võitlejaid üksteisest eraldada, et siis mõne aja pärast jälle võitlejaid rahulikult edasi töötada lasta. Meie seaduseandlik kogu ei saa ennast ise lahti lasta. Ei ole võimu,

kes võiks Riigikogu, kui ta võitluste ägeduses sohhu sattunud, ajutiselt koju saata, et eemaldada võitlevaid pooli üksteisest, et nad rahulikumaks muutuksid. Seda meil teha ei seisa kellegi võimuses. Ei saa salata, et võime momente leida, kus oleks tarvilik olnud võitlust pehmenada ja kus selle tagajärjed oleksid teistsugused olnud. Võiks olla keegi, kes oleks kui Riigikogu kontrollijaks, kes võiks rahu sobitada, kui see tarvis. Ei ole tarvis, et temale antakse suur võim tegutsemiseks, vaid kelle võimu peaks selleks jätkuma, et võitlust pehmenada ja rahu majasse tuua, ja kelle kaudu võib rahva poole pöörata. Ja kui siin minu eelkõneleja rääkis Saksa presidendist, siis panin ma tähele ühe väga huvitava ütluse temalt. Ta ütles, et vaadake, see endine Saksa keisriaegne feldmarssal on ennast nii avaldanud, et ta Saksa riigile on niisuguseks võimuks muutunud, et kui ta uuesti presidendiks valitakse, suudab ta ära hoida Saksa kodusõja. Mis see tähendab? Ta ütles, et presidendi instituut, kui õige isik sinna satub, võib sagedasti riigile suuri teeneid teha, võib isegi kodusõja ära hoida. Meie ei tarvitseks kaugele minna, vaid vaadata, mis lähem minevik näitab. Mul oli kõnelust ühe Ameerika ajakirjanikuga, kes ütles, et ta väga laialdaselt on kokku puutunud seltskonna- ja politikategelastega Soomes, ja kõik need olevat ühest suust öelnud, et kui Soome president ei oleks osanud asju nii käänata, et kokkupõrget ei tulnud, valitsus ükski ei oleks midagi suutnud ära teha, vaid kokkupõrge tingimata oleks tulnud. Kokkupõrkega oleksid tulnud aga suured raskused riigile. Meie näeme, et teatud võimuavaldus õigel viisil võib riigile väga suurt kasu tuua, kui tulemused nii kaugele läinud, et võitlejad riigihuvidest enam aru ei saa. Sellepärast ei või öelda, et rahvas niisugust isikut, kes ainult käsutab ja lõhub, seadusi ei kinnita, parlamendi võib laiali ajada, et meie rahvas niisugust peremeest tahab. Ma olen paljude inimestega kõnelenud, ei ole kuulnud, et tahetakse härga portselanipoodi saada. (V a h e l h ü ü e.) Kõva kätt tahab rahvas, kuid see käsi võib ju ka pehmelt paitada, ega see sellepärast pruugi nii olla, et iga ta liigutuse järel kohe mõne nagu peaks krampidesse tõmbuma. Nii et kõva käe avaldus, ka riigivõim, ei tähenda veel kõva hääle tõstmist, suurt rahutust ja võimude segipaikamist. Soome president ei tõstnud mingit kõva häält, ta ei teinud muud, kui ütles, et poikat, minge koju! Aga oli teada, et selle käsu taga võib tema poolt

ka midagi tulla, ja see mõjus. (V a h e l h ü ü e.) Sõjaväed olid ju tema käsutuses. (V a h e l h ü ü e.) Ma ei tea ju öelda, mis nende psühholoogia oli, mispärast nad läksid, aga üht võin küll öelda, et vanahärra autoriteet on niivõrt suur, et see tema ütelus palju kaasa mõjus selleks, et veel enne, kui sõjaväed tulid, hakati mõtlema, kas see õige on, mis seni tehtud. Ma toon siin ainult näiteid ette, mis ei tarvitse mingisugused teoreetilised tõed olla, vaid ainult illustreerivad elu. Mina arvan, et meie riigis niisugune lepitaja, niisugune kõrgemal erakondade võitlust seisev riigivõimu esindaja tingimata mitte rahva heakäekäigule ja riigi arenemisele kahjulik ei saaks olema, vaid kui seda instituuti korralikult ja loiaalselt edasi arendatakse, temast meie riigi valitsusele ja rahvale kasu võiks olla.

Mina tahaksin ka sellele tähendada, et meie juures on seaduseandlus ainult ühe koja kätte usaldatud. Meie seaduseandlus on üsna normaalselt arenenud, aga ega meie ei saa salata, et meil ometi on tulnud seadusi, mis võiksid võib-olla küpsemad, järelekaalutamad olla ja rahulikuma kriitika juures teistsuguse kuju võtnud oleksid. Meil praegu ei ole ühtki asutust, kes, kui seadus valmis, oleks võinud teda arvustada, ja kui tarvis, kas või parandusi teha. Ma võin sarnase näite ette tuua, et oleme seaduse vastu võtnud, kus ühes seaduses kaks tähtaega on: ühes paragrahvis on tähtaeg üks kuu, teises aga kaksteistkümmend kuud. Ma olen ka ühe Riigikohtu liikmega selle üle rääkinud, kes seadust uurinud meie protokollide ja stenogramme järgi, ja kes ütles, et ta kuidagi seletada ei või, miks seaduses on kaks tähtaega. Ma toon ühe näite: meie võtsime ühel õhtul, see oli umbes samasugusel ajal nagu praegu, tähendab enne Riigikogu istungjärgu lõpetamist, vastu ühe seaduseelnõu, mis otsekohe teisele vastu käis. Meie oleme ka niisuguseid seadusi vastu võtnud, mida juhatus ei ole avaldanud. (V a h e l h ü ü e.) Need on näited, mis selle poolt räägivad, et teatav järelevalve seadustel, niiöelda puhas läbikatsumine, oleks täiesti tarvilik. Praeguse korra juures on see muidugi võimatu. (V a h e l h ü ü e.) Ega ma ei ütle, et ei saaks võib-olla mingisugust kombinatsiooni teha, aga praegu ei lähe see korda. Ma ütlen, et presidendi instituudi juures on kindel, et teatavate seaduste läbivaatamine, arvustamine ja tagasisaatmine võimalikuks osutub. (V a h e l h ü ü e.) Vaadake, ma ei tea, see on rahva tahe, keda ta valib, aga harilikult

on see nähtus, et presidendiks valitakse enam-vähem inimene, kellel üldse teravaid külgi ei ole.

Ma arvan, et meie juures, kui valimised tulevad, teatavad nõudmised rahva juures ikka ka endid maksuma panevad. Muidugi võib kõik olla, — inimesed võivad tasakaalus olla ja mittetasakaalus olla. Kui meie tahame demokraatlikku riigikorda luua, siis peame ju sellega leppima, et otsustamine rahva enese kätte jääb. (V a h e l h ü ü e.) Ma usun, et meie tasakaaluka rahva juures kellelgi seda karta ei ole, et meil mittetasakaalus inimene presidendiks valitakse. Seepärast arvan, et presidendi instituut meie rahva juures poolehoidmist leiab, et teda paralleelvõimu esitajana ette kujutatakse. Kui pahane ollakse Riigikogu võitlemise üle, mis iseeneest loomulikku käiku käib, aga mis rahvale võõraks saanud, siis on tal lootused, et paneb ühe teise võimu ametisse ja vaatab, kas siis veel tülitsetakse. See on see suur lootus, mis rahval on, aga mitte rusikapõrutust ei oodata, rahvas tahab lepitajat, tasakaalustajat ja võitlustest kõrgemal seisvat võimukandjat presidendis näha.

Mis puutub valitsuse küsimusse, siis arvan, et ilma erakondade peale vaatamata peab seda tõeks tunnistama, et igal valitsusel jääb asju, mida ta on lubanud ja kavatsenud teha ja mida tarvilikuks peab, aga mida lihtsalt ei jõua seepärast teostada, et ta valitsemise aeg lõpeb. Sest loomulik on, et valitsuse programm ikka üle valitsemise aja läheb. Sellejuures on sagedasti palju tööd tehtud, mõtteid vaetatud, on teatavaid seisukohti võetud, aga niipea, kui valitsus kaob, ei ole seda, kes konneksi alles hoiaks, kes teatavad küsimused uuesti päevakorraks tooks. Nii näeme, et väga tähtsad küsimused kõrvale jäävad. Tuleb uus valitsus, kes hakkab teiste küsimustega tegutsema, ja nii jääb suur hulk tarvilikku tööd tegemata. President aga, kui ta leiab, et mõni algatus tarvilik on, võib seda jätkata, sest president on algusest peale asja juures, ta suudab oma veendumusi ka uue valitsuse juures maksuma panna ja teatavat kontinuiteeti valitsuste vahel alal hoida. (V a h e l h ü ü e.) Võib-olla et ta nii kartlik on, kuid riigitegevuses ei tohi nii kartlik olla. (V a h e l h ü ü e.) Ei tea, et just Ühisriikide president nii kartlik oleks. Ei tea ühtki teist presidenti, kes nii julge sammu oleks sõندانud teha, kui ta seda tegi sõjavõlgade moratooriumi ettepanekuga. (V a h e l h ü ü e.) See ei olnud kartlik

samm. (V a h e l h ü ü e.) Presidendi insti-
tuudi käsitamise juures ei saa üksikute isi-
kute iseloomust rääkima hakata, selle jä-
tame kõrvale, kuid arvan, et teatav konti-
nuiteet võiks ka meil presidendi tegevuse
tagajärjeks olla, et ta 4 kuni 5 aastat ametis
olles võib seaduseandlikku ja valitsuse
tööd ühes joones edasi viia.

Tähtis on ka see, et uuendatud Põhi-
seaduse järgi president peab alla kirjutama
seaduseelnõud, mis Riigikogule esitatakse
valitsuse poolt. Juba sellega on öeldud, et
ta peab otsekohe huvitatud olema seaduse-
andluse ettevalmistamisest, kuigi seda va-
litsus ja ministriumid teevad, siis on tem-
al enne, kui seadused esitatakse Riigiko-
gule, oma sõna öelda. Peab ütleva, tulin
hiljuti valitsusest, ja valitsuse tegevuse mä-
lestused on mul veel värsked, selles mõt-
tes ei tea ju teiste valitsuste kohta öelda,
vähemalt sellest, kus olin, on niisugused
mälestused järele jäänud, et seaduseelnõu-
de ettevalmistamises peaks teistsugune
kord maksma, ja see kord aitaks vist
seadusi nii valitsusele kui ka seaduse-
andlikule kojale vastuvõetavamalt valmistada
ka senini. Meil seni on ministriumide
autonoomia selles asjas, ja see läheb
vahel kaunis kaugele, alles valitsuses tuleb
seaduseelnõude suhtes kokku leppida, pä-
rast tulevad mitmesugused sekeldused j.n.e.
Kui presidendi kaudu see korraldatakse,
siis seaduseandluse eeltööd seatakse tea-
taval viisil kontrolli ja ühise keskkoha alla,
— president, kui temal huvi ja tahtmist on,
võiks palju kaasa aidata, et valitsuse sam-
nud palju täielikumaks saaksid, kui see
seni on olnud. Kui president saaks sea-
duseandluse tööde juures end maksma pan-
na ja riigi valitsemises ja Riigikogus kaas-
tegev olla, siis ei oleks see minu arvates
halb.

Need on minu arvates presidendi insti-
tuudi positiivsed küljed. Kui peaks aga
president olema niisugune, kes parlamen-
diga läbi ei saa, kes valitsuse autoriteeti
ei tunnista, siis muidugi võivad sellest ras-
ked järeldused tulla. Ega seda keegi sa-
lata ei saa. (V a h e l h ü ü e.) Mehhiklaste
iseloomuga inimesed meie ei ole, meie kat-
sime teistviisi temast lahti saada, —
aga see ei ole soovitatav nähtus. Ma tule-
taksin meelde ühe välismaa diplomaadi
iseloomustust meie rahva kohta, mis ka
presidendi valimiste juures võib-olla mak-
sev on. Ta tähendas: Kui teil kordnik
nurga peal seisab, ja kuigi Vabariigi Va-
litsust ei ole ning Riigikogu laiali läinud,
siis kaks nädalat toimib teie rahvas nii,

nagu ei oleks midagi sündinud. Peaasi kui
kordnik nurgapeal seisab. Mina arvan, et
see ei olene kordnikust, vaid rahva ise-
loomu tasakaalust. Sellepärast ei oleks
meil karta, et demokraatlik riigikord häda-
ohtu satuks, et võimuvalitsus tuleks, vaid
meie suudaksime uue Põhiseaduse juures
valitsemiskorda kindlustada ja tasakaalus
hoida. Ma arvan, et meie rahva soovil
presidendivõimust peaks välja kujunema
niisugune võim, kes end, arvestades oma
seisukohaga, erakondade võitlusest kõrvale
hoiab ja kui tarvis, riigi huvides seda peh-
mendada katsub, ja kellel võimalus on rah-
va poole pöörata ja rahvast Riigikogu tü-
lide suhtes kohtumõistjaks tuua, et rahva
ja Riigikogu vahel selgust saada. Mitte
üksi seepärast, et ka seda nõutakse, vaid
et ka sisuliselt meie küllalt küpsed selleks
oleme, et see meile kasulik võib olla, ja
et meie riigi organid väga kergelt võiksid
selle uue korraga koduneda ja rahulikult
edasi töötada.

Aga ma tähendaksin ka selle peale, et
meil tuleb ka sellega arvestada, et praegu
see nõudmine küll mitte agitatsiooni taga-
järg ei ole, vaid et see väga tõsiselt
rahva hulgas pinda on leidnud. (V a h e l h ü ü e.)
Ei ole, teie arvate. Võivad ju
need arvamised väga mitmesugused olla,
aga mina arvan kindlasti, et ainult agitatsiooni-
ga ei ole see mitte seletatav, kui
väga suured kogud inimesi kokku tulevad
ja ühel häälel ütlevad, et see peab tehtud
saama. Ja kui meie siin seda mitte ei tee,
siis ei ole meie garanteeritud selle eest,
et seda ei tehta mujal. Tuldakse eelnõu-
ga, mis mitte nii läbi kaalutud ei ole, kus
võivad väga suured puudused sees olla,
ja mille kohta keegi ei või garantiid anda,
et ta seaduseks ei saaks.

Mina olen ise komisjonis kaastegev ol-
nud, lühikest aega on see komisjon tegut-
seda saanud, aga ma võin tunnistada, et
kõik, kes komisjonist osa võtsid, erakon-
dade peale vaatamata, sagedasti läksid
isegi ühte erakonda kuuluvate komisjoni
liikmete arvamised üksteisest lahku, et
kõik need otsused ei ole tehtud erakon-
dade häälteenamusega, vaid kokkuleppe
põhjal. Ma tähendaksin ainult sellele, et
valimisviisi kohta lähevad nõudmised lah-
ku, nii põllumeeste kogude rühma liikmetest
suurem hulk on neid, kes proportsionaalset
valimisviisi Põhiseaduses ei tahaks näha,
vaid see küsimus peaks nende arvates lah-
tiseks jääma, et seda saaks eriseadusega
lahendada. Aga kui see Põhiseadusesse
ka uuendatud kujul on sisse võetud, siis

seepärast, et teistega kokkuleppele jõuda. Teiselt poolt on nõudmine, et presidendi valimise asjus teatav kindel kord oleks Põhiseadusesse sisse võetud. Täna toodi ette, et selle võiks Põhiseadusest välja jätta, aga pika arutamise järgi komisjonis jõuti siiski nii kaugele, et see peaks siiski sisse jääma, sest see on tähtis samm riigi elus, ja kui see lahtiseks jäetakse, siis ei oleks garanteeritud, et valimine niisuguseks ei muutuks, mis suurele hulgale mitte vastuvõetav ei ole.

See Põhiseaduse muutmise on teatavas mõttes kompromiss, siin on tahetud vastu tulla ja on katsutud kokku leppida.

Minu isiklik arvamine on, et meie siiski juba meie riiklikus ehitusetöös, meie rahva arusaamise arenemise käigus ja meie Põhiseaduse tõlgitsemises niikaugele oleme jõudnud, et osatakse ilma liialdusteta presidendi sisseseadmist kui tarvilikku parandust rahva seas hinnata, ja ma arvan, kui Riigikogu omalt poolt selle seaduseelnõu aprobeerib sellepärast, et ta on niisugune, mis senisele Põhiseadusele on rajatud, et temas demokraatia vastu käivaid norme ei ole, et see palju kaasa aitab sellele, et Põhiseaduse vastuvõtmine ja hääletamine tõsiselt sünniks, nagu see meie riigi konstitutsiooni juures peabki olema. Selles mõttes on Riigikogu aprobatsoon, Riigikogu vastuvõtmine suure tähtsusega, ja isiklikult avaldan ma oma rõõmu selle üle, et meie Riigikogu oma suure tasakaaluga ja leplikkusega selle seaduse arutamisest komisjonis osa võtnud ja seda ka siin üldkoosolekul on avaldanud.

Vaheaeg kl. 22.47 min. — kl. 23.12 min.

Koosolekut juhatab Esimees **K. Einbund.**

Sekretäri kohal sekretäri teine abi **O. Gustavson.**

A. O i n a s: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Ma võtan õieti sõna selleks, et Põhiseaduse muutmise küsimuse eest vähekesse ära nihutada seda juriidilist ornament, mis tema ette seatud, ja küsimust käsitada sisuliselt, ja võib-olla mõnele i-le punkti peale panna.

Aruandja härra Kukke märkis, et rahvas nõudvat Põhiseaduse muutmist. Lugupeetud rkl. härra Päts vormuleeris seda vähe ettevaatlikumalt. Ma sain härra Pätsist nii aru, et rahvas on küps selleks, et mingit Põhiseaduse muutmist vastu võtta. Paistis, et nõrgaks punktiks on siin Riigikogu. Härra Päts märkis, et kui kee-

gi esitaks Põhiseaduse muutmise seaduse, kus ette nähakse Riigikogus 50 liiget, siis leiaks see tingimata vastuvõtmist. Ma lähen veidi kaugemale, kui härra Päts, leian, et mitte Riigikogu pärast ei oleks tarvis muuta Põhiseadust, nimelt, et rahvas oleks arusaamisele jõudnud, et Riigikogu on puudulik, samuti ka Põhiseadus. Arvan, et kõigis rahvakihtides on aastate jooksul kogunenud üldine pettumustunne, rahulolematumus ja isegi teatud määral riigitüdimus. Kui Eesti riik loodi, siis väga paljudel olid suured lootused. Nüüd ollakse neis lootustes pettunud, seda näeme kõigis kihtides, ka neis ringkondades, kes küll ja küll on saanud Eesti riigilt, — kuid inimene on juba kord niisugune olevus, et kuigi ta palju saanud, ikka veel juurde tahab. Kuid on selge, et seda pettumust rahvahulkades ei ole tekitanud Põhiseadus, vaid sootu teised asjaolud, nimelt, et ei ole jõutud üle saada majanduslikkudest raskustest.

Kui nüüd rahva tähelepanu suunatakse sihikindlalt mõnelt poolt sellele, et Riigikogu ei tule appi, et poliitilised erakonnad veavad seal omavahel vägikaigast j.n.e., siis on ideoloogiline, psühholoogiline pind ette valmistatud selleks, et Põhiseaduse muutmise Riigikogu liikmete arvu vähendamisega, võib tõesti rahvahääletamisel läbi minna. Aga kõik see, et niisugused psühholoogilised eeldused on tekkinud ja on ette valmistatud, ei põhjenda Põhiseaduse muutmise vajadust, vaid see seletab ainult, millega on võimaldatud sarnased väljaastumised, nagu vabadusesõjalaste oma.

Härra Pätsi arusaamine presidendist on teine, kui härra Strandman'i oma. Kui härra Päts esitab „lepitavat kirikut“, siis härra Strandman esitab „võitlevat kirikut“. Härra Pätsi president on üks mõnus mees, kes erakondi nagu isa lapsi rahulikult lepitab, ja kui neist jagu ei saa, nad saadab majast välja. Härra Strandman'i president on aga „kõva käe“ esitaja, selle tüübi esitaja, milleks rahvast on mõnelt poolt ette valmistatud. Nii näiteks härra Strandman'i kõne leidis osas ajakirjanduses hea vastuvõtu. Sellest kirjutati pealkirja all: „Toompea otsib peremeest majja“ või „Toompea igatseb kõvakäega peremeest“. Selles vaimus ilmus artikkel näiteks ühes hommikulehes, milline on tööerakonna oma.

Kuid minu arvates on härra Pätsi presidenditüüp siiski vastav demokraatlikule presidenditüübile. Härra Strandman'i presidenditüüp aga, — see on õieti igasuguste diktaatorit ihaldajate tüüp, millisest presi-

dendist peaksime hoiduma, kui tahame rahulikult edasi elada.

Rahva pettumust ja arusaamatust on osatud ära kasutada teadlikult demokraatia vastu. Kuid tihtipeale tõuseb küsimus, kas ei ole ka üks osa meie intelligenti teadmatuses, ebaarusaamisest sellest, mis on õieti demokraatia. Kui vaatame näiteks „Päevalehte“, siis millisena kujutatakse seal Riigikogu? Teda kujutatakse kohana, kus saaki jagatakse, kus erakonnad omavahel jagavad riigipirukat, see olevat isegi „tsirkus“ j.n.e.

Kes on Riigikogu liige nende arvamise järgi? See on tihtipeale mingi Tohman, mingi Vaglaraud, kes kuidagi ei vääri olla rahvaesindajaks. (V a h e l h ü ü e.) Aga mis on siis valitsuse kabinett? Kas teda küllalt ei ole mitte üksi „Päevalehes“ piltlikult kujutatud sellasena, et viisakas seltskonnas sellest üldse rääkida raske. (V a h e l h ü ü e.) Jah, väike toru peal. Nii et igähele see asi kõigi viie meelega selge oleks! Aga kes on siis lõpuks Eesti demokraatliku vabariigi minister? (V a h e l h ü ü e.) See on väga sagedasti üks väga kahtlane isik, kuigi just mitte nii kahtlane, et temaga ei võidaks pimedas kohas kokku puutuda, siiski aga nii kahtlane, et temaga aus kodanik ei tohiks julgeda asju ajada. Aga mis on siis poliitiline erakond, see demokraatliku riigi kandja, ilma milleta demokraatliku riigi olemist ei või ette kujutada? — See on mingi salakaval vandeselts, mille ülesandeks on kodanikkude turjalt tükk nahka maha lõigata ja igasuguste abinõudega oma juhtide taskuid täita.

Sellasena kujutatakse meil tihtipeale Eesti demokraatliku riigi organeid. Ja just nende poolt huvitaval kombel, kellel peaks huvi olema, et need organid oleksid ümbritsetud aupaistusega, sest nende omad tegelased töötavad seal. Kui sellane arvustus tuleks sotsialistidelt, kes meie oleme arvamisel, et kodanline kord, mis praegu maksimas, ei ole mingi püha, lõpulik ega igavene, vaid et tuleb üles ehitada uus, kui meie seda teeksime, võiks sellest ehk aru saada. Kuid meie seda ei tee. (V a h e l h ü ü e.) Meie arvustame küll poliitiliste tegelaste väärtsamme, aga meie ei tee sealjuures maha demokraatliku riigi organeid. Kuid kummalisel kombel seda teevad just erakonnad ja ringkonnad, kelle tegelased ise riiki on juhtinud, kes peaksid just sellest huvitatud olema, et nende tegelased oleksid vääriliselt rahva ette seatud, et Eesti demokraatliku riigi organite vastu

rahva hulgas lugupidamist tekiks. Kui nad seda siiski ei tee, siis tõuseb küll küsimus, palju on siin arusaamatust, palju demokraatiavastast sihilikkust? Kuid vististi on palju ka arusaamatust, poliitilist rumalust ja lihtsalt väiklust. Siin on küll tegemist ka sellega, millest kirjutas üks kunstiarvustaja ühe „Estonia“ lavastuse puhul, et mõnigi Mihkel ei saa kuidagi sellega leppida, et ta mänguseltsiline ja lapsepõlve sõber, Jaan, nüüd tema üle valitseb.

Harilik kodanik on tihtipeale ka laisk poliitiliselt mõtlema, eriti väikekodanlised ringkonnad, ta ei taha enam tegemist teha poliitikaga. Tal on kergem, kui keegi tema eest mõtleks, kui tuleks keegi kange mees Toompeale, kes „kõva käega“, kes mõtleks tema eest ja vastavalt ka tegutseks ning tema rahule jäetaks oma teenistuse ja sisetulekute juurde.

Kui käsitada härra Pätsi poolt ettetoodud väiteid presidendi kasuks, siis näeme, et neilt seisukohtadelt presidenti küll sugugi tarvis ei ole. (V a h e l h ü ü e.)

Härra Päts ütles, et olevat tarvis lepitavat kätt erakondadevahelisel võitlusel. Et seda lepitavat kätt tarvis on, kas näitavad seda riigid, kus president on olemas? Kas on seal vahekorrad pehmemad ja paremad kui meil? Kui vaatleme naaberriiki Lätit, kus president olemas, peame tunnustama, et seal on võtlus parlamendis palju ägedam, erakondade vahekorrad teravamad kui meil. (V a h e l h ü ü e.) Meil ei ole mingit tegelikku vajadust presidendi kui mingi lepitaja järgi.

Edasi märkis härra Päts, et meil ei olevat võimu, kes Riigikogu koju saadaks. Aga mispärast arvatakse, et president peaks parlamendi koju saatma, aga presidenti ennast ei ole kunagi tarvis koju saata. Ei mõelda, et president ise võib ka niisugune olla, et teda ennast tuleks koju saata. Arvatakse, et president on otsekui mingi üliinimene. (V a h e l h ü ü e d.) Kuid kas üldse on siis nii hädasti tarvis parlamendi koju saatmist? Leian, et Eestis ei ole tarvis olnud seda. Ka viimane valitsuse kriis ei näidanud, et oleks tarvis olnud parlament koju saata. Kui üks rühm seadis liiga „kõvad“ nõudmised üles, kas see oli siis põhjuseks, et parlament pidi koju minema?

Edasi väidab härra Päts, et seaduseandlust tulevat kontrollida presidendi poolt. Kuid ka puuduvat kontrolli võib väga hästi korraldada. Presidendil peab ju olema juuriidiline aparaat kontrollimiseks, see aparaat on praegu Kohtu- ja siseministerium.

Kui see aparaat ei ole küllaldaselt aktiivne olnud kontrollimisel, (V a h e l h ü ü e.) siis võib ju olukorda parandada lihtsalt; — sellest on juba juttu olnud varemalt. Kui meil näiteks on praegu päevakorras 30 seaduseelnõu, siis ei ole presidendipuudus selle põhjuseks. (V a h e l h ü ü e.) Teie ise ju pooldate, et kolmkümmend seadust läbi masindatakse, mis president võib sinna parata?

Edasi härra Päts märkis neljandaks, et on tarvis kontinuiteeti seaduseandluses. Kuid seda kontinuiteeti ei saa peale suruda parlamendile, vaid see kontinuiteet on parlamendis olemas sel kombel, et ükski tähtsam seaduseelnõu ei tule siia muidu, kui temast keegi ei ole huvitatud. (V a h e l h ü ü e.) Iga valitsus kujundab teatavate jõudude vahelkorda. Ka valitsuse kriisid on päris loomulikud nähted demokraatlikus riigis: parlamendis kujunevad uued jõudude vahekorrad ja panevad ennast maksma. Et president saaks kontinuiteeti pidada selles mõttes, et ta peale surub jõudude vahekorrale oma tahte, seda meie praktikas kuskil ei näe, välja arvatud riigid, kus maksmas diktatuur.

Rõhutan veel kord, igast tähtsamast seaduseelnõust on huvitatud mingi jõud parlamendis, ja tema ise kannab juba hoolt selle eest, et seaduseelnõu tuleks vastuvõtmisele, tema ise võitleb seaduseelnõu vastuvõtmise eest. Iga seaduseelnõu on ju poliitilise võitluse tulemus. Põllumeeste kogude rühm võitles 4 aastat Põl-lutöökoja seaduse eest ja see andis lõpuks tulemuse. Sotsialistlik rühm võitleb tööliskoja eest nii kaua, kui see seadus pole vastu võetud. Ei ole mõeldav, et president võiks tähtsamaid seaduseelnõusid oma võimuga parlamendile peale suruda. (V a h e l h ü ü e.) Meelde tuletada! Huvitatud ringkonnad ise tuletavad meelde!

Kõiki neid kaalutlusi läbi vaadates, milliseid esitas härra Päts, leiab, et need kuidagiviisi ei põhjenda seda, et praegusel ajal oleks tarvilik ette võtta Põhiseaduse muutmist.

Ja tõtt öelda, ei võetagi seda sammu sellepärast ette, nagu härra Päts siin märkis ja meid veenda katsus, vaid sootu teistel motiividel. Käsitame tõsiasi nii, nagu nad on. Tõsiasi on see, et rahva hulgas on tekkinud teatav pettumus. Kodanlised ringkonnad leiavad, et nad ei saa seda, mida tahavad, sellest on tekkinud tahe, soov oma seisukohti mitte parlamentlikul teel, vaid teistel teedel maksma panna. Kui kuskil aktiivne ollakse presidendi kasuks,

siis ollakse seda just härra Strandman'i poolt märgitud presidendi kaju kasuks, kes teeks „kõva käega“ seda, mida parlament ei ole suutnud teha. Kuid siis kalduksime meie kõrvale demokraatliku korra põhimõtetest. Parlament on ideaalne abinõu selleks, et rahvakihid oma poliitilise esituse — erakondade — kaudu saaksid võidelda oma huvide eest, millisest võitlusest välja kujuneb enamus. Enamus peab demokraatlikku riiki valitsema ja selle kujundamiseks on paremaks abinõuks parlament. Ta on abinõuks, et mitte rusikatega üksteise kallale ei mindaks. (V a h e l h ü ü e.) Ta ei ole kunagi olnud riigiametnikkude koguks. Parlamendi liige on tihedalt seotud oma valijatega. Eesti parlamendi liige on isegi tihedamini seotud oma valijatega, kui mujal. (V a h e l h ü ü e.) Võib-olla et tööerakond ei ole valijatega seotud, aga see erakond, kuhu minul au kuuluda, on tihedalt oma valijatega seotud. (V a h e l h ü ü e.) Ma ei ütle, et parlament ideaalne on, aga ta ei ole ka niisugune, nagu teda kirjeldatakse. Ei saa kujutada ette rahvaesindajate kogu, nagu üht akadeemilist ringi või mingisugust klubi, vaid see on ikkagi võitluseväli. Kui siin vahel temperamenti avaldatakse, siis on see möödapääsematu.

Üheks põhjuseks, miks meil on mõned riigitegelased hakanud pooldama Põhiseaduse muutmist, on ekslik suhtumine parlamendisse, mis on tekkinud teatud poliitilisest väsimusest. Eriti valitsuse ringkondis ollakse tihtipeale väsinud Riigikoguga sekkeldes, leitakse, ilma uut korda omale konkreetset ette kujutamata, leitakse instinktiivselt, et kui saaks kuidagi Riigikogust kergemini mööda, oleks parem. See on tingitud teatud raskustest, mis Riigikoguga tegemist tehes ette tulevad. Aga nende raskustega peab leppima ja harjuma, need peavad olema arusaadavad. Parlament peab jääma ikka peremeheks ja riigitegelased, ministrid, peavad võtma vaevas neid sekeldusi läbi teha, mis möödapääsemata ja vajalikud on, et valitsus koos parlamendiga võiks tööd teha, sest see on ju ühtlasi ka kontakti pidamine rahvaga.

Mina õieti ei taha oma seletustega kaugele minna. Mina märgin lõpuks seda, et mitte juriidilised kaalutlused ei ole rahvale aluseks Põhiseaduse muutmise asjas, vaid sootu teised kaalutlused, peasjalikult rahulolematuse majandusliku olukorraga. Kuid ega Põhiseaduse muutmise siin midagi paremat anda ei saa, otse vastupidi. Eriti praegusel ajal ei ole raskustes süüdi Põhiseadus, vaid ühiskondlik kord, kapita-

lism ja see poliitiline olukord, mis väljaspool Eestit on. Väga halvalt, hukkamõistvalt töötavad need, kes rahva tüdimust ära kasutavad selleks, et oma ühekülgseid huvisid rahvaesituse selja tagant läbi viia. Põhiseaduse muutmise selja taga ei ole mitte midagi muud, kui meie jõukamate kihtide soov Eestis oma poliitilist komissari ametisse panna, kes kontrolliks rahvaesindust. Kuningale on tahetud panna sõnadega ilusad riided selga, aga nägijatele silmadele on kuningas siiski alasti. (V a h e l h ü e.)

O. S t r a n d m a n: Prantsuse vana-sõna ütleb, et arvamiste kokkupõrkamisel selgub tõde. Meie käime õieti selle tõe ümber terve aeg. Aga härra Oinas sundis seda tõde välja ütleva, mis meil ainukene põhjus oleks praegu presidenti soovida.

Härra Oinas on meelega või kogemata valesti minust aru saanud. Härra Oinas peaks teadma, et ma ei ole kunagi rääkinud ega kirjutanud presidendi poolt, vaid olen ajalehtedes alati presidendi vastu kirjutanud ja olen öelnud, et seniajani ei ole meie poliitiline elu niikaugele selgunud, et oleks tarvidust presidenti ametisse panna. Ma ütlesin, et see president, kes ametisse tahetakse panna, ei vasta neile nõuetele, mis rahva seas liikumas, — seda konstateeris ka härra Oinas. Mina ütlesin, et presidendi instituut, kui tema tarvilik, tuleks luua sarnane, et tema võiks areneda ühes või teises suunas, nagu seda meie poliitiline olukord nõuab. (V a h e l h ü e d e d.) On rõõmustav meie poliitilises elus, et ka härra Oinas praegu ette tõi, missugune olukord poliitilises elus valitseb, ja tahtis näidata, et meie ise oma inimesi ja asutusi diskrediteerime. See paneb õieti tervele härra Oina mõtlemisviisile punkti peale. Ma võin üht öelda, ja ma arvan, et paljud Riigikogu liikmed seda seisukohta jagavad, et üks põhjus, mispärast tahetakse Eestis president ametisse panna, on see, et Riigikogus on küllalt inimesi, kes tõesti seda teevad, mis härra Oinas ütles, et nad sõimavad maha meie riigi eesotsas seisvad inimesed. Ja kui presidenti pooldatakse, siis tahetakse Eesti riigi eesotsas näha inimest, kellele iga Riigikogu liige kallale ei saa tulla, et kui meil president on, siis võib-olla härra Oinas või keegi teine ei saa talle sõimusõnu öelda. Mitte mina, vaid keegi teine on öelnud, et ta ei taha minna Riigivanemaks sellepärast, et tema pojad keelavad selle ära, et teda mitte igapäev ei saaks sõimata verekoeraks j.n.e. See

on ainus asi, mida ma tahtsin ette tuua, ja ma lisan juurde, et siiski on avalik saladus, et on sunnitud oldud teid valitsusse kutsuma, sellepärast, et teie mitte sõimu valitsuse vastu ei tarvitaks, et teiega koos kergem valitseda on. Teie sunnite oma terroriga, et valitsusse olete kutsutud.

Kaasaruanaja H. K u k k e (korra kohta): Ma teen ettepaneku, täna selle esitise arutamine katkestada ja aruandja lõpusõna kui ka esitise ja täiendavate ettepanekute hääletamine võtta järgmise koosoleku päevakorda.

Siin on nimelt 5—6 ettepanekut esile toodud, ja võib-olla oleks põhiseaduse komisjonil tarvilik nende kohta seisukohta võtta, et tarbekorral neid seisukohti vormuleeritult täiendavate ettepanekute kujul esitise juures hääletamisele panna.

Aruandja J. U l u o t s: Ma ühinen kaasaruanaja ettepanekuga ja vastavalt sellele ettepanekule jääks lõpusõna ja hääletamine järgmiseks koosolekuks.

H. K u k k e e t t e p a n e k v ö e t a k s e v a s t u.

12. Koosoleku lõpetamine ja järgmise koosoleku määramine.

J u h a t a j a: Ma kuulen hüüdeid, lõpetada koosolek.

Enne koosoleku lõpetamise ettepaneku hääletamisele asumist teatan, et juhatuselt on ettepanek,

pidada järgmine koosolek kesknädalal, 23. märtsil 1932, kell 10 homm. (Päevakord vaata 235. koosoleku otsuste protokoll, lisa nr. 16.)

L. J o h a n s o n: Teen ettepaneku, jätta välja ettepanekud päevakorrast kaubalaeva deki juht- ja meeskonna sõidu seaduse muutmise seadus — II lugemisel ja kauba- ja abilaevade masinajuhtkonna ja masinameeskonna sõiduseaduse muutmise seadus — II lugemisel.

Tegelikult ei ole need seaduseelnõud kiire iseloomuga, ei ole eelarvega seotud, ja päevakorras on niipalju seadusi, et kui neid ka tahetakse vastu võtta, siis on karta, et läbi ei jõua, sest need on niisugused

seadused, mida kindlasti peaks põhjalikult kaaluma.

L. Johanson'i ettepanek lükatakse tagasi 24 häälega 22 hääle pooltolemisel.

Juhatuses ettepanek võetakse vastu.

Võetakse vastu ettepanek, lõpetada koosolek.

Juhataja: Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 23.43 min.

Õige.

Kinnitan.

Koosoleku sekretärid (allkirjad).

Koosoleku juhatajad (allkirjad).